

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Der foretoges først afstemning vedrørende lovforslag nr. L 76:

Forslag til lov om Dansk Sprognævn.

§ 1 vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 1 om en ny affattelse af § 2 forkastedes, idet 48 stemte for, 59 imod.

§§ 2-8, ændringsforslag nr. 2 og § 9, således ændret, vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Lovforslaget går herefter til fornyet behandling i udvalget.

Der foretoges dernæst afstemning vedrørende lovforslag nr. L 80:

Forslag til lov om dansk retskrivning.

Ændringsforslaget forkastedes, idet 46 stemte for, 62 imod.

§§ 1-4 vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Lovforslaget går herefter til fornyet behandling i udvalget.

Den næste sag på dagsordenen var:

12) Anden behandling af lovforslag nr. L 169: Forslag til lov om ændring af lov om afgift af øl, vin og frugtvin m.m. (Forhøjelse af afgiften af øl, vin og frugtvin m.m.).

Af skatteministeren (Carsten Koch).

(Fremsat 19/2 97. Første behandling 26/2 97. Betænkning 19/3 97).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslaget og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sættes til forhandling under ét.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

§ 1, ændringsforslaget og § 2, således ændret, vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

13) Forespørgsel nr. F 46:

Forespørgsel til fødevareministeren:

»Hvilke nye initiativer vil regeringen igangsætte for at modvirke den igangværende strukturudvikling i dansk landbrug hen imod store industrialiserede husdyrbrug?«

Af Kristen Touborg (SF), Steen Gade (SF) og Jørn Jespersen (SF).

(Forespørgslen anmeldt 20/2 97. Fremme af forespørgslen vedtaget 26/2 97).

Begrundelse

Kristen Touborg (SF):

I de senere år har vi oplevet et stærkt strukturpres i landbruget. Udviklingen hen imod større og større enheder på bekostning af de små og mellemstore brug er øget væsentligt, og der er ikke noget, der tyder på, at vi har set toppen endnu. Tværtimod ser det ud, som om udviklingen accelererer.

Det er der sandsynligvis en række årsager til, f.eks. skatteforhold, afskrivningsregler, landbrugslovens liberalisering i 1989, EU's landbrugspolitik og støtteordninger m.m.

Nogle inden for landbrugets organisationer har den grundholdning, at det er en udvikling, som man ikke kan kæmpe imod. Det er efter SF's opfattelse noget vrøvl. Naturligvis kan udviklingen styres. Det er jo ikke bare sådan en forudbestemt størrelse.

Hvis landmændene og politikerne ikke vil styre, så er der jo bare nogle andre, der styrer udviklingen, f.eks. de multinationale selskaber eller kapitalstærke enkeltpersoner. Det er naturligvis indlysende, at man har indflydelse på, i hvilken retning udviklingen skal gå. Man må sætte sig det mål, man ønsker at nå, og så tage de mulige redskaber i brug for at nå målene.

Besvarelse

Fødevarerministeren (Henrik Dam Kristensen): Debatten om landbrugets strukturudvikling har vel nærmest raset igennem længere tid, ikke kun i landbrugsfaglige blade, men også lidt mere bredt. Det er der ikke noget at sige til; det er selvfølgelig noget, der interesserer alle.

Også i den debat er der forskellige facetter. Der er nogen, der maler en vis herre på væggen, og andre, som nærmest giver udtryk for, at der ingen problemer er.

Jeg tror ikke, der er nogen af de to yderstandpunkter, som er rigtige, men det er klart, at landbruget har været igennem en strukturudvikling, som alle andre områder har været det i det danske samfund igennem de år, der er gået. Det ville have været mærkeligt, hvis landbruget ikke havde været det.

Man kan vel nærmest sige, at strukturudviklingen i landbruget har eksisteret, siden de første landmænd begyndte at rydde skoven her i landet for at kunne opdyrke jorden. Der har i de sidste årtier været en jævn tilbagegang i antallet af landbrugsbedrifter, men nu har vi under 70.000 bedrifter, hvoraf ca. 48.000 er bedrifter med husdyrbesætning. I perioden fra 1990 til 1995 har nedgangen i antallet af bedrifter været på ca. 10.000. Samtidig er den gennemsnitlige bedriftsstørrelse vokset.

I perioden er der også blevet færre husdyr, men til gengæld er antallet af dyr pr. besætning steget. Der er blevet færre bedrifter, der har mindre end 120 dyreenheder, og der er blevet

flere bedrifter med mere end 120 dyreenheder. Der har været den kraftigste udvikling inden for svine-sektoren.

Men der har også været andre tendenser i den periode. Vi har set en stigning i antallet af økologiske landmænd i takt med den stigende forbrugerinteresse for økologiske produkter. Vi har set en øget interesse for at finde alternative driftsformer, der på en ny måde tilgodeser miljø, dyrevelfærd og dyresundhed – tendenser, der også hænger sammen med forbrugernes stigende opmærksomhed på fødevarernes kvalitet og tilblivelse.

Hvis man skal danne sig et billede af, hvordan den fremtidige strukturudvikling vil se ud, må man selvfølgelig også tage disse tendenser i betragtning.

Der har været sagt og skrevet en del om udviklingen hen imod store husdyrbrug. Vi har set en stigning i antallet af husdyrbrug på over 250 dyreenheder i de seneste år. Tal fra Danmarks Statistik viser dog, at husdyrbrug på over 250 dyreenheder udgør under 2 pct. af det samlede antal, og at væksten i antallet af disse brug har været aftagende siden 1993. Statistikken viser ligeledes, at der er sket en større vækst i antallet af husdyrbrug i gruppen mellem 120 og 250 dyreenheder. Der foreligger endnu ikke officielle opgørelser for året 1996.

Miljø- og energiministerens redegørelse om udarbejdelse af VVM-redegørelser for nye svine- og fjerkræfarme over 250 dyreenheder blev som bekendt indført i 1994. Oplysningerne fra amterne viser, at der siden 1994 er igangsat VVM-projekter eller -procedurer for 20-30 ansøgninger over 250 dyreenheder. Foreløbig er 6 sager endt med en godkendelse og 1 sag med afslag. Antallet af VVM-sager har efter 1994 faktisk kun udgjort en brøkdel af, hvad man forventede, da reglerne i sin tid blev indført.

Strukturudviklingen i landbrugserhvervet er et udtryk for, at erhvervet tilpasser sig markedsforholdene og det omgivende samfunds krav. Der er mange forhold, der har betydning og indflydelse på strukturudviklingen og takten, hvormed den foregår. Markedets krav er naturligvis af afgørende betydning, men også de rammer af forskellige karakterer, som man nationalt og internationalt lægger for erhvervet, har stor indflydelse.

Hvis man ser på den internationale side, vil man se, at den danske landbrugsproduktion til stadighed tilpasser sig de forhold, som den fælles landbrugs politik i EU medfører. I 1993 lyk-

kedes det som bekendt at opnå enighed blandt deltagerne i GATT om en såkaldt WTO-aftale, der på landbrugsområdet binder medlemslandene til at føre en politik, der medfører en stadig tilnærmelse af global frihandel.

Udviklingen i samarbejdet mellem EU og Øst- og Centraleuropa kan også lægge et pres på EU's traditionelle prispolitik. Den internationale udvikling peger således i retning af et stadig mere markedsorienteret landbrug.

Hvis det danske landbrugserhverv fortsat skal stå stærkt i konkurrencen, er man selvfølgelig nødt til at tilpasse sine strukturer herefter. Naturligvis kan vi ikke tillade, at der sker en uuhæmmet strukturudvikling, som ikke tager hensyn til andre forhold i vort samfund. Vi har derfor her i landet en række regler og målsætninger, der påvirker udviklingen ud fra en bredere samfundsmæssig interesse, det vil sige krav til fødevarerens kvalitet, miljø, dyreetik, menneskers og dyrs sundhed, landdistriktsudvikling m.v.

Der er faktisk i vores landbrugslov lagt rammer for strukturudviklingen. Ændringerne af landbrugsloven i 1989 åbnede for, at de husdyrproducenter, som udvidede besætningen uden at eje tilstrækkeligt harmoniareal, kunne købe jord uden hensyn til landbrugslovens regler om arealgrænser og fortrinsstilling. Man kunne som bekendt bygge sig til jord.

Det er blevet ændret i 1994, hvor landbrugslovens strukturpolitiske sigte blev strammet op, således at landmænd, der ejer mindre end 70 ha, har lettere ved at købe jord end landmænd, der ejer mere end 70 ha. Husdyrproducenter, der har behov for jord til at skabe harmoni mellem besætning og jordtilliggende, har lettere ved at købe jord end husdyrproducenter, der allerede har harmoni i bedriften, altså mellem besætning og jordtilliggende. Nyetableringer og udvidelse af husdyrbesætninger forudsætter opfyldelse af arealkrav, som sikrer en vis balance mellem produktion og produktionsgrundlag på den enkelte landbrugsejendom.

Derudover kan der ikke etableres besætningsenheder med mere end 500 dyreenheder. Hvis der ønskes en besætning på mere end denne størrelse på en ejendom, skal produktionen være opdelt i fysisk adskilte enheder, der hver for sig ikke overstiger 500 dyreenheder. Endvidere gælder det for denne størrelse, at arealkravet svarer til hele harmoniarealet efter miljøreglerne.

En person kan også eje op til tre ejendomme. Det betyder, at en større husdyrproduktion f.eks. kan opbygges på flere landbrugsejendomme, der som en slags byggeklodssystem igen kan skilles fra som selvstændige harmoniske produktionsenheder.

Så vidt jeg er orienteret, har der ikke i de sidste par år været sager om etablering af dyrebesætninger over 500 dyreenheder. Man kan på den måde sige, at regeringen allerede i 1994 tog langsigtede initiativer, der lægger en dæmper på udviklingen i retningen af i de store husdyrbrug.

I øvrigt er det min klare overbevisning, at vi i de kommende år vil se en endnu mere differentieret udvikling, når det gælder vores landbrugsejendomme. Jeg tror, der vil være landmænd, som vil få en god og forhåbentlig også økonomisk bedrift ved at have en tæt kontakt til forbrugerne. Man ser flere og flere steder rundt omkring i slagterforretninger m.v. billeder af en ejendom, og så er teksten over billedet: Kom og klø din gris bag øret, før den bliver til kotelet. Den nære kontakt er der nogle der vil få en god forretning ved. Nogle vil producere efter det økologiske koncept, andre vil producere til det nye kvalitetsmærke, og andre igen vil producere på områder, som vi i dag måske knap kan forestille os. Og så vil der være rygraden i dansk landbrug, som stadig væk er dem, der skal forsyne vores mejerier og slagterier med produkter, som vi kan sælge på tredjelandsmarkeder.

Det danske samfund har været dybt optaget af landbruget og miljøforhold, og det er helt sikkert, at hvis landbruget i dag skal leve op til de miljøforudsætninger, som der er bred enighed om, som jeg oplever det i det danske samfund, ja, så kræver det også landmænd, som er eksperter på deres område, som har gode grunduddannelser og muligheder for efteruddannelse. Det kræver også, at de har et brug, som betyder, at den nyeste teknologi kan tages i anvendelse. Kun derved kan de opfylde de forholdsvis skrappe miljøkrav, vi har.

Jeg oplever også lidt, specielt når man kommer ud på landbrugsskolerne og taler med de kommende landmænd, at jeg hører dem lidt enstemmigt sige to ting.

De ønsker i fremtiden at være landmænd, men de ønsker det måske nødvendigvis ikke på den måde, som de har set deres forældre være det, eller på den måde, som det var på det sidste praktiksted, nemlig stor afhængighed 365 dage om året. Mange af disse unge ønsker forskellige

former for driftsfællesskaber. De ønsker en tilværelse, hvor der også er mulighed for at holde weekend og ferie sammen med den øvrige familie. Det kræver også en bedrift af en vis volumen for at tilfredsstille det i øvrigt helt berettigede krav.

Den aktuelle efterspørgsel efter suppleringsjorder kan hænge sammen med, at der i 1994 blev indført arealkrav for landbrugsejendomme netop af hensyn til husdyrproduktionen. Men det kan også ses i sammenhæng med, at der har været gode konjunkturer inden for svinebrug i den seneste tid. Det har givet svineproducenterne bedre muligheder for at investere i jord.

Noget tyder på, at udviklingen går i retning af mere harmoniske bedrifter, og det ser jeg selvfølgelig ikke noget forkert i. Jeg ser heller ikke noget forkert i, at landmændene inden for rimelige og afbalancerede rammer ønsker at udvikle deres virksomheder, og jeg synes også, det er rimeligt, at landmændene ønsker, at deres bedrifter har en sådan størrelse, at de kan give en rigelig indtjening i forhold til arbejdsindsatsen.

I bedrifter, der giver mulighed for beskæftigelse af flere personer, har landbrugsfamilierne som sagt bedre mulighed for i lighed med andre grupper i samfundet at få lidt ferie og lidt fritid. Det er også i disse bedrifter, der findes uddannelsespladser for de unge. Så vidt jeg er orienteret, svarer en husdyrbedrift på 250 dyreenheder til i alt 3-4 mands beskæftigelse.

Men udviklingen går stærkt, som jeg nævnte tidligere. Der er en nedgang på 10.000 bedrifter i perioden 1990 til 1995. Jeg finder derfor, at det vil være fornuftigt at foretage en nærmere analyse af den konstaterede udvikling i relation til de rammer for udviklingen, der er sat af Folketinget.

Baggrunden for det og for initiativerne er, at vi skal tage udgangspunkt i den virkelige verden, vi lever i i dag; og i den er der to internationale faktorer, som spiller og kommer til at spille en afgørende rolle også for strukturudviklingen, nemlig de fortsatte forhandlinger i WTO og den fremtidige landbrugspolitik i EU set i lyset af en forhåbentlig udvidelse af medlemslandene.

Forhandling

Kristen Touborg (SF):

Jeg skal begynde med at takke fødevareministeren for besvarelsen og sige, at der er dele, store

dele af dét, ministeren siger, som SF er enig i, og der er andre dele, hvor vi har andre vurderinger end dem, ministeren giver udtryk for. Og det er jo så det, vi skal diskutere i dag og fremover, nemlig hvordan forholdene så skal udvikle sig.

En af de ting, jeg er meget enig med ministeren i, er, at der kan være behov for en nærmere udredning af, hvordan strukturudviklingen påvirker en række forhold i landdistrikterne, og hvad vi kan gøre for at få den strukturudvikling, som et flertal her i Folketinget måtte ønske.

Det er jeg meget tilfreds med at vi nu skal have kigget lidt nærmere på. Og der kan jo i høj grad være behov for at få sådan en grundlæggende analyse af, hvilke virkninger forskellige tiltag måtte få.

Der har gennem mange år af helt forståelige grunde været udvist stor interesse for landbrugslovens bestemmelser og ændringer, fordi netop denne lov har afgørende betydning for landbrugets strukturudvikling.

Grundlaget for den nuværende udvikling hen imod store industrialiserede enheder blev skabt ved lovændringen i 1989, hvor loven blev stærkt liberaliseret, så det i høj grad blev de riges ret, der kom til at råde. Det var en lov, som Socialdemokratiet og SF stemte imod med henvisning til, at loven ville være ødelæggende for såvel strukturudviklingen som for almindelige bønderes mulighed for at etablere sig på bæredygtige landbrugsejendomme.

Men man kan sige, at desværre var der jo dengang et flertal, der kørte tingene igennem alligevel, og loven skabte kort sagt grundlaget for, at de såkaldte svinebaroner kunne etablere sig i fred og ro bl.a. på bekostning af de unge, som ønsker at etablere sig i landbruget.

Den misere søgte Nyrupregeringen at rette op på i 1994 ved at lave visse opstramminger, men, må jeg sige, uden større held har tiden vist. Jeg har lyst til at citere lidt af det, den daværende ordfører for Socialdemokratiet og nuværende fødevareminister, hr. Henrik Dam Kristensen, sagde ved behandlingen. Det er først vedrørende antal dyreenheder, og det er lidt interessant, for det kan jo være godt at bruge historien en gang imellem, og jeg henviser til Folketingets forhandlinger 1993-94, sp. 5714:

»Loftet over dyreenheder imødegår også den udvikling, som jeg synes har været bekymrende i de senere år, hvor vi har set fantastisk store brug specielt inden for svinesektoren, og som efterfølgende kan give nogle problemer både miljømæssigt og veterinært, men måske først og fremmest, når vi taler om generationsskifte.«

Jeg er meget, meget enig i de bekymringer, som Socialdemokratiets ordfører her giver udtryk for, men at loftet over antal dyreenheder hindrer en udvikling hen imod flere svinebrug, har jeg nu egentlig aldrig forventet, for et loft på 500 dyreenheder indebærer, at man kan producere f.eks. 15.000 fedesvin på en ejendom, og da man som landmand må have tre ejendomme, er resultatet, at én landmand, før han søger en dispensation, faktisk kan producere 45.000 fedesvin, og så er det, at jeg må konstatere, at sådan et loft er rent proforma. Der er næppe nogen, der alvorligt kan mene, at det er en restriktion. Det vil i hvert fald formodentlig være ganske få, der bliver ramt af den restriktion, så forudsigelsen om, at loftet på de 500 dyreenheder skulle virke særlig regulerende, har vi altså aldrig rigtigt delt.

Jeg har et andet citat fra tredjebehandlingen af samme lovforslag, det er også af hr. Henrik Dam Kristensen:

»Jeg mener, at vi nu får vedtaget en landbrugslov, som er fornuftig og vil give en positiv strukturudvikling.«

Det er fra Folketingets forhandlinger 1993-94, sp. 12322. Og videre fra samme spalte:

»Når afgørelsen bliver så snæver« – det var med én stemmes flertal – »skyldes det også, at SF ikke har kunnet se de miljømæssige gevinster og den fornuftige strukturudvikling, som ligger i lovforslaget.«

Det er fuldstændig rigtigt. Det kunne vi ikke, og det kan vi stadig væk ikke.

Men nu til fremtiden. Det er nemlig ikke kun landbrugsloven, som er skyld i den forfejlede strukturudvikling, som slagter og nedlægger mindre, mellemstore og for den sags skyld også store familiebrug. Også skattelovgivningen, herunder især afskrivningsreglerne, er stærkt medvirkende til en strukturudvikling, som reelt hindrer unge i at komme ind i erhvervet.

En problemstilling, som ikke mindst Dansk Familielandbrug har været talerør for. Sagen har fået fornyet aktualitet, idet Jørgen Laursen Vig, formand for Danske Slagterier, nu truer med at fjerne Peter Thomsen som første vicepræsident for Landbrugsraadet, medmindre han ændrer holdning. En højst usædvanlig form for demokratiopfattelse af en ledende kammerat inden for andelsbevægelsen, må man sige.

Det er efter min mening ikke andelsbevægelsen værdigt, at man blot truer med magtdemonstration, når man møder holdninger, man er uenig i, i stedet for at bruge argumentets magt.

Men ud over skattelovgivningen er der også EU-støtteordningerne, der har en vis betydning for strukturudviklingen. Den omstændighed, at jo større areal, des større tilskud fra EU-kassen kan den enkelte landmand hæve, trækker i samme retning.

Derfor er det efter SF's mening på høje tid at få set på alle de forhold, som har betydning for strukturudviklingen.

Vi er som sagt godt tilfredse med, at der bliver lavet en analyse og opstillet mulige udviklingsalternativer for den fremtidige strukturudvikling, bl.a. under hensyn til dyreetiske og miljømæssige forhold, forstår vi.

Til sidst skal jeg lige gå ind i nogle ganske få detaljer om, hvor SF kunne tænke sig at ændre i den eksisterende landbrugslov. Som en af de store ting er der loftet over antal dyreenheder. Det mener vi skal nedsættes til 250 dyreenheder, fordi det loft, der er i øjeblikket, er, som jeg har sagt, ret proforma, og det er en af de ting, der virkelig truer mulighederne for generationsskiftet i landbruget.

En anden ende, vi meget gerne vil have set på, er spørgsmålet om reel fortrinsstilling, hvor det jo i øjeblikket er sådan, at afstandsgrænsen er forskellig fra den, der er køber af jord, og så til den, der kan få en fortrinsstilling. Man kan kun få fortrinsstilling ud fra 1 km's afstand. Det er en af de ændringer, vi meget gerne ser indført, sådan at der bliver sammenfald imellem de to ting.

Der er en række andre forhold, vi ønsker at få kigget på, men tiden her og nu tillader mig ikke at komme nærmere ind på dem. I øvrigt skal jeg afslutningsvis sige, at det jo så også først er helt aktuelt, efter at der er foretaget vurderinger af det udvalg, som fødevareministeren annoncerer her.

Erling Christensen (S):

På godt jysk vil jeg da godt indlede med at sige SF tak for, at de har rejst denne forespørgsel.

Der er ikke mange, der har været i tvivl om de hensigter, som Socialdemokratiet har med den gældende landbrugslov fra 1994. Vi ville på én gang sikre, at landbruget fik de bedste betingelser for at beholde sin position som et erhverv, Danmark kan regne med som et af eksportlokomotiverne. Vi vil også gerne tilgodese arbejdspladser i fødevareindustrien og selvfølgelig også gode arbejdsforhold i primærproduktionen.

Samtidig var og er vores målsætning jo, at strukturudviklingen skal tøjles. Vi er ikke interesseret i udsigten til, for at tage ekstremerne, at f.eks. 2.000 ha landbrugsjord bliver affolket, for at to svinebønder kan opbygge deres industri med bygmarker så langt, øjet rækker. Så galt er det heldigvis ikke gået; det var det, ministeren understregede i sin tale.

Dansk landbrug har til fulde levet op til målsætningen om at være et eksportlokomotiv. I dag er det umuligt at se bort fra det bidrag på omkring 50 mia. kr., som landbruget henter hjem til valutakassen. Det skal vi holde fast i, og det kan vi også gøre, samtidig med at vi fastholder en afbalanceret strukturudvikling baseret på en robust økonomi både i primærbruget og i landbrugets fremstillingsvirksomheder.

Vi har desværre oplevet, at prisen for at nå og fastholde eksportmålet har været en strukturudvikling, som ikke lever op til ånden og målsætningen i landbrugsloven. Siden 1990 har tendensen været klar: færre danske landbrug og større danske landbrug.

Prisen på jorden er det helt store problem. De største landmænd er i stand til at betale skyhøje priser for jorden, fordi gunstige afskrivningsregler og udskudt skat sikrer den nødvendige kapital. Som jeg har sagt på møder rundt omkring i landet her i vinter, kan man kort sige, at der er proportionalitet mellem strukturudviklingen, udskudt skat og antallet af firhjulstrækere i landbruget. Når brugene vokser, vokser pris og gæld, samtidig med at det har den konsekvens, at ingen ung landmand kan finde penge til at føre landbruget videre.

Jeg mener, at det må være i landbrugets egen interesse at konsolidere sig, og efter min opfattelse betyder konsolidering, at man ikke længe skyder en voksende skattegæld foran sig, men betaler, hvad man skylder, betaler skat. Det handler ikke kun om at få jordpriserne til at stoppe deres himmelflugt og muliggøre den i dag umulige overtagelse af landbruget. De nuværende ejere må og skal også kunne se en økonomisk egeninteresse i at nedbringe den store gæld og skabe en sund forretning.

Vi troede dengang i 1994, at vi havde taget de nødvendige forholdsregler. 70 ha-fortrinsstillingen, der har eksisteret siden 1986, skulle hjælpe flere også unge landmænd fra at være deltidslandmænd til at være heltidslandmænd. I det hele taget ville vi muliggøre eksistensen af mindre landbrug, fordi vi ønskede og stadig væk ønsker den varierede struktur. Midlet var at

begrænse mulighederne for at bygge sig til mere jord.

Vi oplever i dag, at den lovgivning, der skulle sikre en varieret struktur i dansk landbrug eller i det mindste sinke den hastige strukturudvikling, ikke helt virker efter hensigten. Dagens Danmark på landet ser anderledes ud. Vi har oplevet storbønder, der uden problemer har bygget sig til mere jord, og det er jo i dag sådan, at miljøhensynet står over strukturudviklingshensynet. Når storbonden har harmoniproblemer, kan han købe tillægsjord på det mindre landbrugs bekostning.

I 1995 og i det første halvår af 1996 blev der annonceret 649 salg af landbrugsjord, hvor fortrinsstilling ville kunne gøres gældende i henhold til § 13 i landbrugsloven. I 513 af tilfældene var der ingen ønsker om fortrinsstilling. Af dem, der ønskede fortrinsstilling, blev 88 ikke godkendt. Kun 51 mindre landbrug ud af 649 annonceringer har opnået fortrinsstilling i 1995 og i første halvdel af 1996, hvilket svarer til ca. 8 pct.

I Socialdemokratiet tror vi fortsat på, at fortrinsstilling kan bidrage til, at der stadig etableres nye, mindre landbrug, hvor næste generation af danske landmænd har en mulighed for at komme i gang.

I 2003 er mælkekvoterne måske væk, og støtten reduceres i takt med, at EU udvides mod øst. Vi snakker meget om den skærpede konkurrence, men det er småt med tiltag, der væsentligt ruste os til at tage kampen op. Der behøver jo ikke at ske de store forskydninger i markedet, før korthuset ramler sammen; se nu, hvad der sker med USA. Falder prisen på svin for eksempel bare to kroner pr. kilo eller udbryder der, og det håber jeg selvfølgelig ikke, sygdomme i besætningerne, så har et dybt forgældet landbrug næsten intet at stå imod med. Det siger sig selv.

I nær fremtid vil kultur- og egnsudviklingsproblemer, politiske målsætninger og udvikling i landdistrikterne være udskilt fra erhvervets lovgivning på EU-plan. Der kommer vandtætte skotter mellem erhvervs- og kulturhensyn. Det bør vi i Danmark tage til efterretning, når vi behandler dansk landbrugs strukturudvikling. Intet taler for, at det højeffektive danske landbrug i væsentlig grad kan hente penge i den samme kasse som f.eks. den østrigske bjergbonde.

Dansk landbrug står over for store udfordringer i den nærmeste fremtid. Løsninger på de

store udfordringer ligger ikke lige for. Det er nødvendigt med dybtgående undersøgelser, der ikke begrænser sig til et snævert fokus på landbrugsloven, men også tager stilling til årsagerne til strukturudviklingen, og som opstiller udviklingsalternativer for fremtidens danske landbrug, herunder analyser af konsekvenserne af disse alternativer.

Det er ikke stedet her og nu, til at jeg fremsætter socialdemokratiske synspunkter på, hvordan dansk landbrug skal se ud i fremtiden, men jeg vil på regeringspartiernes, SF's og Enhedslistens vegne fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden

»Idet Folketinget opfordrer regeringen til som led i arbejdet for en harmonisk strukturudvikling i dansk landbrug baseret på bæredygtige enheder

- at iværksætte og færdiggøre inden udgangen af 1997 en analyse af strukturudviklingen i dansk landbrug i de sidste 25 år,
  - at undersøge årsagerne til denne udvikling, herunder også de skattemæssige årsager,
  - at analysere udviklingen i relation til landbrugslovens intentioner,
  - at opstille mulige udviklingsalternativer for den fremtidige strukturudvikling under hensyntagen til den internationale liberalisering, ændringer i EU's landbrugspolitik, mulige nye miljøpolitiske og dyreetiske foranstaltninger, større udbredelse af økologisk produktion, en eventuel integreret landdistriktspolitik og nye ejerformer,
  - at vurdere de samfundsøkonomiske og beskæftigelsesmæssige konsekvenser af disse alternativer, og
  - at vurdere effekten af lovgivningsmæssige restriktioner på strukturudviklingen,
- går Tinget over til næste sag på dagsordenen.«
(Dagsordensforslag nr. D 71).

Formanden:

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (Se ovenfor). Dette forslag indgår herefter i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Nu kan det selvfølgelig godt være, det er blevet sagt, mens jeg løb ned ad trappen; men jeg vil i hvert fald gerne have det gentaget i så tilfælde,

for jeg hørte ikke ordføreren for Socialdemokratiet begrunde, hvorfor der pludselig i denne motiverede dagsorden står noget om nye ejerformer, og hvad det egentlig er, regeringen har tænkt sig vedrørende nye ejerformer. Skal der nu gives nye statsgarantier til landbruget? Er det statsbrug, man vil begynde at genindføre? Eller hvad er det for noget, regeringen har tænkt sig med den slags?

Og hvor langt er Socialdemokratiet og i særdeleshed ministeren kommet med de ændringer, der er behov for, og som vi alle sammen har talt om, nemlig ændringerne af EU's landbrugspolitik? Det har vi aldrig kunnet få et svar på af ministeren. Hvordan får vi det til at fungere, så Danmark ikke bare bliver en paria eller en zoologisk have, man kan bruge som rekreativt område?

(Kort bemærkning).

Christian Mejdahl (V):

Den socialdemokratiske ordfører, hr. Erling Christensen, tog i sin ordførertale fat i mange ting, og tilsyneladende er der mange ting, der skal løses i denne omgang.

En af de ting, jeg hæftede mig ved – og som jeg er enig med den socialdemokratiske ordfører i – var, at det er vigtigt, at landbruget fortsat er lokomotiv for en stor eksport, og derfor lyttede jeg intenst, da dagsordenen blev fremsat. Jeg vil godt spørge den socialdemokratiske ordfører: Hvor i den dagsorden tales der om at fremme eksportlokomotivet eller landbrugseksporten generelt?

(Kort bemærkning).

Lene Espersen (KF):

Jeg lyttede også meget intenst til den socialdemokratiske ordførers tale og oplæsningen af dagsordenen, og jeg synes, der er noget, jeg har lidt af et forståelsesproblem med.

Den socialdemokratiske ordfører talte om den internationale liberalisering, og det, jeg får ud af det, er, at Socialdemokratiet erkender, at vi internationalt er i gang med en liberalisering – ikke kun på EU-plan, men også på WTO-plan.

Men man nævner også i dagsordenen mulige nye miljøpolitiske og dyreetiske foranstaltninger og større udbredelse af økologisk produktion, og det ser jeg som et, om man så må sige, tilbagekridt for liberaliseringen. Her er der jo tale om, at man vil indføre nye reguleringer, nye tiltag og nye støtteordninger for at fremme én form for produktion frem for en anden, og det er

jo præcis det modsatte af liberalisering. Så jeg vil godt have en uddybelse af, hvordan man kan støtte den internationale liberalisering set i forhold til alle de andre støtteordninger, man lægger op til.

(Kort bemærkning).

Erling Christensen (S):

Til fru Annette Just: Vi har her i Folketinget mange gange diskuteret forskellige ejerformer. Det kan også være driftsformer, det kan være fællesskaber, og det kan være andelsbrug, eller hvad man nu ellers kan komme i tanke om i den retning. Så derfor handler det ikke om, at Danmark skal være en zoologisk have. Det har vi nok af i forvejen.

Nej, det handler om, som hr. Christian Mejdahl havde fat i – og jeg takker for øvrigt for de rosende bemærkninger til ordførertalen – stadig at fastholde eksporten, og jeg kan ikke se, der er noget i denne dagsordenstekst, der forhindrer, at vi stadig væk har landbruget og landbrugets afsætningsvirksomheder som lokomotiv i fødevarerindustrien, som bl.a. Bernsteinudvalget kraftigt har understreget.

Det fører mig videre til fru Lene Espersen, som snakker om liberalisering og fortæller, at økologisk landbrug og dyreetik er et tilbage-skridt og det modsatte af liberalisering. Jamen ifølge dagspressen er der næsten 500 brug, der har ønsket at overgå til økologisk produktion, og det er der jo ikke nogen, der har tvunget dem til. Jeg ved godt, der bliver givet støtte, men det skyldes, at de mener, der er et marked, og at der er forbrugere, som gerne vil have de produkter.

Jeg vil sige til hr. Christian Mejdahl, at der også ligger noget i dagsordenen om kvalitet og om noget, som er utrolig vigtigt for dansk landbrug i fremtiden, nemlig miljø og dyreetik. Økologisk produktion er jo en del af fremtiden. Den er allerede en del af nutiden, som har stor betydning for dansk landbrugs afsætning af landbrugsvarer og i hvert fald for forholdet til forbrugerne, som vi jo har diskuteret meget her i Folketinget denne vinter. Så jeg forstår slet ikke påstanden om, at det skulle være det modsatte af liberalisering, men jeg forstår den konservative ordfører sådan, at man er imod, at økologi og dyreetik indgår i landbrugsproduktionen. Det har vi den modsatte opfattelse af i Socialdemokratiet.

(Kort bemærkning).

Jens Kirk (V):

Jeg lyttede interesseret og opmærksomt til hr. Erling Christensens ordførertale, og den var for de tre fjerdedele vedkommende ret klar. Men da vi kom til afslutningen, lignede den noget af det, vi ofte har hørt fra hr. Erling Christensen: en klar udtalelse bliver trukket tilbage og bliver til noget knap så klart.

Der blev snakket om en analyse af, hvor vi er, og hvorfor vi er kommet her, og det kan være godt nok. Men med hensyn til dyreetiske og miljømæssige forhold er vi da på forkant, og hvis vi – som også fødevareministeren sagde – skal tilpasse os internationale forhold, skal vi vel ikke gå endnu mere foran, end vi er i øjeblikket.

Så sent som i går fik regeringen og dens støttepartier flertal for at fodre landbruget med dets egen hale. Er det den form for liberalisering, man ønsker i fremtiden, er det dét, hr. Erling Christensen mener med at klargøre landbruget til en fremtidig konkurrence i et frit marked?

Jeg vil også gerne spørge, om hr. Erling Christensen mener, at afskrivningsregler i almindelighed ikke er noget, der gavner et erhverv. Hvis vi ændrer dem radikalt næsten her og nu, vil vi se et erhverv, der kollapse, og det er vel ikke det, man ønsker?

(Kort bemærkning).

Christian Mejdahl (V):

Hr. Erling Christensen sagde i sit svar på mit spørgsmål om eksportlokomotivet, at han ikke så noget i dagsordenen, der forhindrede det, og så nævnte han en række ting, hvor man kan føre en længere diskussion om, hvorvidt de skal med eller ikke skal med. Det skal jeg undlade nu, men jeg er da enig med hr. Erling Christensen i, at der er ingenting, der forhindrer, at man ned-sætter et udvalg, der skal analysere og komme med forslag til udviklende tiltag.

Men det, jeg spurgte om, var egentlig: Hvad er det, der fremmer udviklingen? Det er der bestemt ingenting i dagsordenen, der gør, og slet ikke i svaret fra hr. Erling Christensen. Det vil jeg gerne have en kommentar til.

(Kort bemærkning).

Lene Espersen (KF):

Jeg tror ikke rigtig, hr. Erling Christensen hørte ordentligt efter mit spørgsmål, for problemet er jo ikke, om man er for eller imod dyrevelfærd og økologi. Her kan et enigt Folketing sige: Naturligvis skal vi have dyrevelfærd, og naturligvis skal vi have økologi.

Men der er et eller andet sted, linen brister for den socialdemokratiske ordfører, for ordføreren sagde jo selv her fra talerstolen, at det er forbrugerne, der må have frihed til at træffe valget. Jeg hørte faktisk den socialdemokratiske ordfører sige, at det forbrugerne, der selv skal have lov at bestemme, hvor meget økologisk produktion der eksempelvis skal være i Danmark, og jeg er da ikke i tvivl om, at på lang sigt vil forbrugerne også medvirke til, at dyrevelfærden bliver fremmet.

Mit spørgsmål går derfor på: Hvorfor lader vi så ikke bare forbrugeren bestemme det? Hvorfor vil Socialdemokratiet absolut med denne dagsorden begynde at undersøge nye muligheder og nye foranstaltninger, som jo bliver en eller anden form for statsstøtte for at fremme én produktionsform frem for en anden, hvis man alligevel vil acceptere, at det er forbrugeren, der skal have det sidste valg? Det var det spørgsmål, jeg gerne ville have, hr. Erling Christensen skulle svare på.

(Kort bemærkning).

Niels Højland (FP):

Ja, så er diskussionen startet igen om landbrugets behandling af dyrene og om økologisk produktion. Det er faktisk det, diskussionen vil gå på hele dagen, og så kommer der en dagsorden fra et flertal i Folketinget om, hvad der skal gøres for at forbedre landbrugets og landsoggenes overlevelsesmuligheder og mulighederne for deres eksistens.

Jeg tror, der er et bredt flertal i Folketinget, der ønsker, at der skal være liv på landet; men jeg tror ikke, der bliver flertal her i dag for at ændre den landbrugspolitik, som har ført til den strukturudvikling, der fortsætter med uformindsket styrke. Derfor håber jeg, at nogle partier i Folketinget vil komme med nogle forslag til ændringer i den nuværende landbrugslov, uanset om der er flertal for dem eller ej, for så kan vi da prøve, om der alligevel kan blive flertal for at lave nogle ting, der går i den rigtige retning.

En af de ting, der har været med til at forstærke den nuværende strukturudvikling, har i hvert fald været, at man ikke må leje jorden. Man skal eje jorden for at efterleve miljøbetingelserne, og det har givet en kamp om jorden uden lige, når en gård bliver sat til salg. Det har forstærket strukturudviklingen, og det vil fortsat være tilfældet, også efter at denne dagsorden nok bliver vedtaget her i dag. Den vil i hvert fald ikke være med til at bremse udviklingen.

(Kort bemærkning).

Erling Christensen (S):

Også tak til hr. Jens Kirk, fordi han mente, det var klar tale.

Man mener altså, at dyreetik og økologi vil være et tilbageskridt, og at vi vel ikke skal gå mere foran. Jo, jeg er tværtimod glad for, at vi går foran, og derfor skal det selvfølgelig også med i kommissoriet til den analyse. Det synes jeg er helt udmærket.

Når hr. Jens Kirk mener, at landbruget bliver fodret med sin egen hale i relation til et lovfor-slag i går om ejendomsskat, kan jeg kun henholde mig til, at det er en aftale, som er truffet mellem ministeren og landbrugets organisationer, så det befinder de sig åbenbart vældig godt med.

Med hensyn til, om afskrivningsreglerne skal ændres, er der ikke taget stilling her. Det, vi ændrer – for mig at se fremgår det klart af dagsordenen – er, at vi skal se på den strukturudvikling, der er forløbet indtil nu, og hvilke skattemæssige årsager, hvis der har været nogen, der har medvirket til denne strukturudvikling. Jeg nævnte i min ordførertale, og SF nævnte i sin ordførertale, at det kunne være afskrivningsreglerne og den udskudte skat. Men som jeg sluttede min ordførertale med at sige, kan der på nuværende tidspunkt ikke tages stilling til det, fordi vi netop nedsætter en analysegruppe, som skal kigge på, hvordan det hele ser ud.

Hr. Christian Mejdahl spurgte, hvad der fremmede udviklingen. Når vi siger, at vi skal opstille mulige udviklingsalternativer for den fremtidige strukturudvikling med hensyntagen til den internationale liberalisering og ændringer i EU's landbrugspolitik, har det jo i høj grad noget at gøre med, hvordan dansk landbrug og dansk fødevarerindustri stadig væk kan bevare fodfæstet på eksportmarkederne, og det må Venstres ordfører også være meget, meget interesseret i.

Fru Lene Espersen var ude på samme boldgade og ville lade forbrugerne bestemme med hensyn til miljø og dyreetik. Jamen det gør forbrugerne da i høj grad. De stemmer jo med benene. Det er det, vi har drøftet så mange gange herinde, og derfor er det da utrolig væsentligt, at denne analyse også indeholder en analyse af, hvor forbrugerne bevæger sig hen, når de foretager valg af kvalitetsprodukter fra dansk landbrug.

(Kort bemærkning).

Jens Kirk (V):

Nu må jeg skuffe hr. Erling Christensen med at sige, at det var jo kun de første tre fjerdedele af hr. Erling Christensens tale, jeg roste som værende klar. Derefter blev den lidt svævende og blev næsten trukket tilbage, som vi har hørt så ofte før.

Men jeg sagde også, at med hensyn til økologi og etik er vi jo lidt i front. Vi har regler for det etiske om, hvor langt vi skal være, i hvilket år vi skal være på det og det stude med hensyn til bygningsopstaldning og opstaldning af vore dyr. Endelig er iderigdommen så stor i øjeblikket i landbruget, at etik er en mangfoldighed uden lige. At dyrene får det bedre og bedre i øjeblikket, er der ingen tvivl om, og jeg synes ikke, vi bør opstille ekstra krav.

Men jeg hørte ikke ét eneste sted noget om, hvordan hr. Erling Christensen vil gøre dansk landbrug klar til at møde de udfordringer, vi står over for i fremtiden. Det fik vi ikke ét klart bud på. Det var meget udsvævende det hele, men sådan skal det vel være.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Det er også til hr. Erling Christensen og hans manglende besvarelse med hensyn til de udfordringer, landbruget står over for.

For det første har hr. Erling Christensen stadig ikke fortalt eller prøvet på at forklare, hvordan Socialdemokratiet og regeringen har tænkt sig, at landbruget overhovedet skal kunne klare sig efter den nye EU-strukturreform på landbrugsområdet, som vi alle sammen erkender er nødvendig, og som vil komme i løbet af et års tid. Derfor var det nok i virkeligheden allerbedst, at man lod være med at nedsætte hele det analyseforetagende, som Socialdemokratiet er så begejstret for, og i stedet sagde: Hvordan forbereder vi dansk landbrug på de reformer, der sker på grund af EU? De reformer er nødvendige, fordi vi bliver en større og større integreret del af WTO, og derfor er det nødvendigt, at vi får frihed, at vi får markedsøkonomi.

Alternativet er, at Socialdemokratiet må være ærligt nok til at sige: Vi kan ikke gå med til at udvide EU med de øst- og centraleuropæiske lande, og vi kan ikke være med til at arbejde i WTO. Men det tror jeg trods alt ikke hr. Erling Christensen vil sige nu.

(Kort bemærkning).

Lene Espersen (KF):

I besvarelsen af mit spørgsmål til hr. Erling Christensen sagde den socialdemokratiske ordfører, at der i denne dagsorden var taget hensyn til forbrugerne. Jeg vil godt høre, hvor det står i dagsordenen, for jeg må indrømme, at nu har jeg bogstavelig talt forsøgt at lytte efter, hvad der egentlig står i den motiverede dagsorden. Men der står altså ikke noget om forbrugerhensyn, det skal der overhovedet ikke vurderes på.

Nej, det, der står i dagsordenen, er noget om mulige nye miljøpolitiske og dyreetiske foranstaltninger og større udbredelse af økologisk produktion. Det vil altså sige, at man går ind og agerer politisk overmand for forbrugerne og siger: Vi skal nok finde ud af, hvad vi mener er de bedste udviklingsalternativer. Jeg vil godt spørge hr. Erling Christensen: Hvor er det egentlig, forbrugerhensynet kommer ind i denne dagsorden?

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Jeg kan selvfølgelig tilslutte mig dagsordenen. Jeg synes, det er en udmærket dagsorden, men jeg kunne godt tænke mig, at hr. Erling Christensen uddybede punktet om nye ejerformer.

Det, der ligger os på sinde, og som vi ser frem til i Enhedslisten, er, at vi bl.a. i forbindelse med udvalgsarbejdet får belyst konsekvenserne af og mulighederne for jordrentebud som en af ejerformerne – altså at man forpagter jorden og måske har forpagtningsretten, men at jorden også kan gå i arv. En anden ting kunne være organiseret andelsbrug, måske som produktionsfællesskaber. Jeg vil gerne spørge hr. Erling Christensen, om hr. Erling Christensen kan bekræfte, at det også er noget, der er med i Socialdemokratiets forventninger til dagsordenen.

(Kort bemærkning).

Erling Christensen (S):

Når hr. Jens Kirk kun hører trekvart efter, er det selvfølgelig klart, at han kun får den trekvarte opfattelse af min tale.

Hr. Jens Kirk fik et udsvævende svar på spørgsmålet om udfordringer; men jeg ved ikke, om hr. Jens Kirk ikke opfatter problemet om de unges overtagelse af ejendomme som en udfordring. Jeg ved ikke, om hr. Jens Kirk ikke opfatter gældsproblemerne i landbruget og i forædlingsindustrierne som et problem. Jeg ved ikke, om hr. Jens Kirk ikke opfatter problemstillingerne

ne om fjernelse af støtte til landbruget, hele EU-reformen, som en udfordring. Hvis ikke hr. Jens Kirk gør det, har han selvfølgelig ikke fået svar på det spørgsmål, han stillede mig, men så må jeg bede hr. Jens Kirk læse min tale, når den bliver optrykt.

Fru Annette Just spurgte, hvordan vi skulle kunne klare os efter EU's reform. Det er jo netop det, vi beder forstandige folk om at give nogle bud på, give nogle scenarier for, hvordan det kommer til at se ud. Fru Annette Just kan ikke give svaret, jeg kan ikke give svaret, ingen kan give svaret, og jeg tror heller ikke, man kan finde svaret under udvalgsarbejdet. Men man kan gøre nogle forsøg på at tegne nogle linjer og vurdere, hvordan udviklingen bliver, og så bliver det derefter vores opgave som politikere at tage nogle beslutninger derudfra.

Fru Lene Espersen siger, at dagsordenen ikke tager hensyn til forbrugerne. Det synes jeg nu nok. Når vi skriver i dagsordenen om mulige nye miljøpolitiske og dyreetiske foranstaltninger, handler det også om kvalitet, og så er det jo netop, fordi vi ikke vil gøre os til overmænd over forbrugerne. Nej, vi vil bede det udvalg, som nu bliver nedsat, kigge på, hvordan forbrugerne agerer i deres indkøb, i deres prioriteringer, når de køber fødevarer, og det er da utrolig vigtigt. Vi gør os ikke til overmænd, men vi vil gerne være talsmænd for forbrugerne.

Hr. Jens Kirk var inde på, hvordan man behandler dyrene bedst rent dyreetisk, og det er selvfølgelig flot. Men har danske svineproducenter ikke måttet tage højde for de krav, det engelske marked har stillet til løsgående søer? Har det ikke været et problem i drøftelserne i dette forår? Har man ikke været nødt til at tage det meget ad notam i dansk svineproduktion for overhovedet at kunne levere til det engelske marked? Har det ikke været en udfordring?

Til hr. Bent Hindrup Andersen: Det er jo kun fantasien, der sætter grænserne. I Holland har man jordrentebrug, forpagtningsbrug, og selvfølgelig kunne udvalget kigge på, hvordan udviklingen har været i Holland. Men vi kan i hvert fald konstatere, at hollændere, der kommer til Danmark, er meget tilfredse med at være landmænd her, og de kommer med en stor kapital, når de slår sig ned i Danmark.

Formanden:

Jeg skal her afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.00.

Mødet udsat kl. 11.53

Mødet genoptaget kl. 13.00

Forhandlingen genoptoges

Christian Mejdahl (V):

Når man som ordfører sidder og funderer over forespørgslens tekst, melder der sig en række spørgsmål. For det første: Hvad er det for faktorer, der generelt påvirker strukturudviklingen i samfundet? Jo, det gør teknologien f.eks. Der er ikke behov for så mange medarbejdere i pengeinstitutterne til at række kontanter over skranken, som der var før; kunderne bruger Dankort som betalingsmiddel, eller også hæver de kontanterne i pengeautomaten.

Den større velstand påvirker også strukturudviklingen. Når man har bil, spiller afstanden til forretningerne ikke den samme rolle, som den gjorde før. Det lever de store indkøbscentre højt på, og den bette forretningsdrivende må af samme grund se sin omsætning dale og må i sidste ende lukke sin forretning – om ikke før, så når der skal ske et generationsskifte. Det er bare to eksempler på ting, der totalt har ændret det samfundsmønster, vi kendte tidligere.

Strukturudviklingen i landbruget påvirkes også af mekaniseringen og den teknologiske udvikling. Mekaniseringen og teknologien har gjort det overkommeligt at styre større bedrifter, og derfor er det nok størrelsesøkonomiske fordele, der er den væsentlige drivkraft bag strukturudviklingen i landbruget. Strukturudviklingen og effektiviseringen har været livsnødvendig for landbruget, når produktpriserne ikke har været tilstrækkelige til en konkurrencedygtig aflønning af arbejdskraften.

Et eksempel: For ca. 30 år siden var den gennemsnitlige årsnotering for slagterisvin 4,25 kr. pr. kg eksklusiv efterbetaling, som dengang var 30 øre. I dag er den gennemsnitlige årsnotering ca. 10 kr. eller næsten 1½ gang så høj, men til sammenligning er arbejdslønnen i dag mere end 15 gange så høj som dengang. Bare det eksempel fortæller, at landbruget har været undergivet nødvendighedens lov.

Det næste, der springer i øjnene i SF's forespørgselstekst, er ønsket om at modvirke den igangværende strukturudvikling. I Venstre synes vi også, strukturudviklingen går stærkt i disse år, men der er flere årsager til det end de fornævnte. Landbrugslovens krav fra 1994 vedrørende en vis procentdel af egen jord fremmer f.eks. den strukturudvikling, SF sætter spotlyset på. Fra 1992 til 1994 faldt antallet af landbrugsjendomme fra ca. 72.000 til 71.000, men fra 1994 til 1996 reduceredes antallet med ca. 5.000 til 66.000.

Den måde, mælkekvoterne administreres på, fremmer også den strukturudvikling, vi er vidne til. Når kvoten er knyttet til jorden, er det nærliggende at købe mere jord. Det er for øvrigt den eneste måde, landmanden kan forøge sit indtjeningsgrundlag på i en malkekvægbedrift ud over den generelle køb/salgs-ordning, som ikke har givet ret mange ekstra kilo gennem årene, og derfor er Venstre tilhænger af, at der oprettes en mælkebørs under en eller anden form, så mælkekvoter og jord ikke nødvendigvis er knyttet sammen, så længe vi har kvotesystemet.

Den frygt, som mange landmænd nærer for, at harmonikravene strammes, er også medvirkende årsag til, at mange køber al den jord op, de kan komme i nærheden af. Alt sammen er det med til at fremme den igangværende strukturudvikling, men vel at mærke ved hjælp af restriktioner og usikkerhed om, hvad der vil ske i fremtiden.

Det tredje spørgsmål, der melder sig, er, om SF har ret i, at besætningerne bliver større. Det har SF faktisk ret i, men statistikens tal viser, at den stigende gennemsnitlige besætningsstørrelse helt overvejende skyldes, at de små og mellemstore besætninger forsvinder eller bliver større. Med de indførte grænser på henholdsvis 250 og 500 dyreenheder i VVM-bestemmelserne og landbrugsloven er der samtidig sket en opbremsning i den øvre ende af skalaen. Fra 1990 til 1994 var den gennemsnitlige årlige tilvækst på ca. 100 besætninger med mere end 250 dyreenheder, og fra 1994 til 1995 fortæller tallene, at den var halveret. Der er i dag godt 1.000 besætninger med mere end 250 dyreenheder ud af i alt ca. 48.000 besætninger, som ministeren nævnte her tidligere på dagen.

Har SF ret i, at husdyrproduktionen bliver mere industrialiseret og som sådan sundhedsmæssigt og dyrevelfærdsmæssigt mere uacceptabel for dyrene? Nej, tværtimod. Både på grund

af målsætningerne i »Godt landmandskab« og af andre grunde går udviklingen på en række områder i retning af mindre industrialisering. Løsgående søer, løsdriftstalde til kvæg og dyrlægelovens rådgivningsaftale er eksempler herpå.

Man kan godt i den forbindelse stille det kætterske spørgsmål, om det er værre at være gris og gå i stald sammen med 9-10 søskende og i hundredvis af fætre og kusiner, end det er at være undulat i et bur på 0,025 m³ eller for den sags skyld at være huskat, hvor den eneste motion består i vandring fra sofaen til sandkassen, og hvor rovdyrinstinket kun kommer til udfoldelse, når undulaten uheldigvis slipper ud af buret. Der er flere emner til forespørgsler her.

Forespørgselsens tredje påstand om, at der er en sammenhæng mellem besætningsstørrelse og industrialiseringsgrad holder heller ikke. Det følger alene af det foregående, og endelig kan der henvises til de ekspertudtalelser og redegørelser om sammenhænge mellem besætningsstørrelse og dyresundhed, som blev lavet i begyndelsen af 1990'erne. De sagde, at det ikke er muligt at pege på bestemte objektive grænser for hensigtsmæssige besætningsstørrelser, og at den kritiske størrelse for besætninger ligger over de nuværende danske besætningsstørrelser.

Med hensyn til regeringspartierne dagsorden skal jeg på Venstres vegne tilkendegive, at vi ikke vil modsætte os, at man indleder et udvalgsarbejde, men vi synes, at der skydes mod målet med spredehagl. Der er jo lavet undersøgelser af struktur- og ejerformer i Bernsteinudvalgets anden delbetænkning.

Hvad angår et udviklingsalternativ, som har til formål at udbrede den økologiske produktion, understreger den kortlægning af strukturen i landbruget, som Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut udsendte i december 1996, med al ønskelig tydelighed, hvor vanskeligt det er at fremme økologisk produktion ved hjælp af strukturpolitiske midler.

I Venstre mener vi også, at landdistriktsproblematikken er malplaceret i denne sammenhæng. Selv om landdistriktspolitik og strukturudvikling er beslægtede størrelser, skal de efter Venstres mening løses hver for sig. Landdistriktsproblematikken er jo kun blevet så preserende, fordi man ikke i tide gav borgerne på landet større råderum og bl.a. gav mulighed for alternativ anvendelse af landbrugets ubenyttede bygningsmasse til andre formål, og denne mod-

vilje fortsætter. Tag bare kloakeringsforslaget for det åbne land.

Med disse begrundelser kan Venstre ikke støtte regeringens dagsorden. Jeg skal derimod på Venstres, Det Konservative Folkepartis, Fremskridtspartiets og Dansk Folkepartis vegne fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden

»Idet Folketinget konstaterer, at der er behov for at forholde sig til landbrugets muligheder for at tilpasse sig de fremtidige produktions- og markedsvilkår, opfordrer Folketinget regeringen til – at opstille udviklingsalternativer for den fremtidige strukturudvikling under hensyn tagen til den internationale liberalisering og ændringer i EU's landbrugspolitik som følge af udvidelsen med de central- og østeuropæiske lande med det sigte at gøre landbrugs erhvervet konkurrencedygtigt, frit og uafhængigt af offentlige tilskud og reguleringer. Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 72).

Vi tager udgangspunkt i regeringspartierne dagsorden, men vi giver endnu en begrundelse, og vi vil målrette indsatsen mod det, som vi skønner der er størst behov for nu. Der er behov for at gøre dansk landbrug mere selvhjulpent og velkonsolideret, for at landbruget kan stå distancen i en konkurrencepræget omstillings-tid. Jeg vil derfor opfordre Folketingets partier til at støtte vores dagsorden.

Tredje næstformand (Margrete Auken):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (Se ovenfor). Også dette dagsordensforslag indgår herefter i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

Erling Christensen (S):

Jeg er glad for, at den dagsorden, der nu er foreslået af Venstres ordfører, tager udgangspunkt i den dagsorden, jeg foreslog på fire partiers vegne.

Men når hr. Mejdahl siger, at vores dagsorden skyder med spredde hagl, kunne jeg da have lyst til at spørge hr. Mejdahl, om Venstre ikke også mener, at landbruget står over for mange søgsmål og mange problemstillinger i de kommende 5, 6 og 7 år, som gør det nødvendigt at kigge på de mange sammensatte problemer i det her.

Når hr. Mejdahl i slutningen af sin dagsorden siger, at man vil have et landbrug frit og uafhængigt af offentlige tilskud og reguleringer, mangler jeg hr. Mejdahls fortolkninger af, hvad reguleringerne er. Er det friheden til at bruge uhæmmede mængder gødning og pesticider?

(Kort bemærkning).

Peter Christensen (S):

Nu vil jeg have lov til at takke hr. Christian Mejdahl for, at Venstre ikke har noget imod, at der nedsættes et udvalg. Det er da lidt af et frem-skridt.

Men mit spørgsmål går også på det, som hr. Erling Christensen var inde på. Ønsker Venstre virkelig, at landbruget kan udvikle sig frit og uhæmmet uden reguleringer, uden hensyn til miljøet? Det vil jeg gerne have lov til at spørge om.

(Kort bemærkning).

Kristen Touborg (SF):

Når Venstres ordfører, hr. Christian Mejdahl, anfører, at der er dyrearter i byerne såsom katte og undulater, der har det meget værre, bortset fra den tid, hvor de måtte være sluppet løs sammen – meget humoristisk og udmærket sagt af hr. Christian Mejdahl – vil jeg godt spørge ham, om det efter Venstres opfattelse indebærer, at svinene også skal have det dårligt.

Jeg vil godt konkretisere det og spørge Venstre, om den omstændighed, at langt de fleste af os foretager halekupering af svinene, er et tegn på, at svinene har det godt i vores driftssystemer, eller om det er et tegn på, at vi prøver på at afhjælpe nogle skader.

Det andet, jeg godt vil spørge hr. Christian Mejdahl om, er udtalelserne om forbrugerne. Jeg vil godt spørge, om det er Venstres opfattelse, at forbrugerne rent dyreetisk set er tilfredse med den form for landbrugsdrift, vi har i dag.

(Kort bemærkning).

Christian Mejdahl (V):

Hr. Erling Christensen spørger, om jeg ikke mener, at der er behov for mange søgsmål i den fremtidige landbrugspolitik og landbrugsstruktur. Jo, det er der, men hvis vi tager enkeltelementer ud af regeringspartierne dagsorden, er der eksempelvis på landdistriktområdet taget skridt til at løse det problem uafhængigt af landbrugspolitikken, eller man kan sige med skyldig hensyntagen til den, men uden at det er en integreret del af landbrugspolitikken. Derfor mener

vi i Venstre, at et sådant element i dagsordenen er unødvendigt, og det er det, vi kalder at bruge spreddehagl.

Det samme gælder i og for sig for den økologiske produktion, som der i stor udstrækning tages vare på på anden vis, og det er derfor, at vi godt vil målrette indsatsen mod noget af det, som vi mener er mere nødvendigt, og som vi har indeholdt i den dagsorden, vi har foreslået.

Der blev også spurgt, om vi ikke mener, at der skal være regulering, og om det hele kan være frit og uafhængigt. Det er heller ikke det, der står vi vores dagsorden. Der står, at sigtet er, at vi får et konkurrencedygtigt, frit og ureguleret landbrugserhverv, altså at vi lempet på de reguleringer, som i dag er snærende bånd.

Så sagde hr. Kristen Touborg, om svinene ikke også skal have det godt, og han bruger eksemplet med halekupering. Jo, selvfølgelig skal svin have det godt. Jeg mener i øvrigt også, at de generelt har det godt i de danske svinebesætninger. Halekupering er jo ingen lidelse for dyret. Halekupering gør, at man undgår halebid, når dyrene bliver større, og det er en betydelig større smerte for dyret, end det er at få foretaget en halekupering, mens dyret er spædt.

(Kort bemærkning).

Erling Christensen (S):

Jeg var lidt spændt på, hvad Venstres ordfører ville sige om landdistriktpolitikken. Ud over ordførertalen, hvor Venstres ordfører siger, at han også synes, det går for stærkt med den strukturudvikling, kunne det da være spændende at høre, hvad Venstre mener går for stærkt.

Hvad er det, man vil i Venstre? Vil man støtte miljøministerens forslag om forbud mod storcentre, så der bliver lidt til de små erhvervsdrivende ude på landet? Vil man støtte lovforslag nr. L 186 om bofællesskaber, som er på dagsordenen i dag, hvor der gives mulighed for brug af stuehuse i landbruget til f.eks. bofællesskaber? Vil man gå ind og kigge på landdistrikterne mere ud fra et kultur-, social- og boligpolitisk synspunkt, og så have landbruget under erhvervsolitikken?

Det får mig også til at stille et andet spørgsmål. Når man vil respektere dyreetiske tiltag, kan jeg konstatere, som jeg gjorde det i formiddags, at jeg også glæder mig over, at svineproducenterne nu indretter sig efter det engelske marked. Men man må konstatere, at tingene mange gange skal tvinges igennem, enten af forbrugerne eller gennem politik.

(Kort bemærkning).

Kristen Touborg (SF):

Jeg tror ikke helt, hr. Christian Mejdahl forstod, hvad det var, jeg spurgte om, så jeg vil lige gentage spørgsmålet. Det var, om det er Venstres opfattelse, at når vi stort set alle sammen foretager halekupering på vores smågrise, er det så et symptom på, at vi presser dyrene med det nuværende produktionssystem, eller er det det modsatte? For nogle år siden var der næppe ret mange, der anvendte halekupering. Er det et symptom på, at vores nuværende produktionssystemer presser dyrene, eller mener hr. Christian Mejdahl, at det simpelt hen er af dyreetiske hensyn, vi foretager dette indgreb?

(Kort bemærkning).

Christian Mejdahl (V):

Hr. Erling Christensen citerer mig for at sige, at vi i Venstre synes, at strukturudviklingen går for stærkt. Det var jo ikke det, jeg sagde. Jeg sagde, at i Venstre synes vi også, det går stærkt i disse år, og så nævnte jeg en række årsager til det.

Strukturudviklingen kan vi i hvert fald ikke stoppe, og det gælder i øvrigt i alle øvrige forhold i samfundet. Det var det, jeg indledte min ordførertale med at sige: at det jo ikke kun er i landbruget, vi oplever en strukturudvikling. Det gør vi, når vi tager ny teknologi i anvendelse, og når vi bruger de hjælpemidler, som gør, at mennesker kan overkomme mere, end de har kunnet hidtil.

Hvordan kan vi så undgå den strukturudvikling? Jamen spørgsmålet er jo, om det er ønskeligt, at vi undgår en strukturudvikling. Det er det vel ikke. Det ønskelige er vel, at vi tilrettelægger vores hverdag, vores produktionsliv, vores arbejdsliv og vores familieliv i den udvikling, som vi ikke kan stoppe, og så får det bedst mulige ud af det. Det må vel være det, øvelsen skal gå på.

Så spørger hr. Kristen Touborg, om halekupering er et symptom på, at vi presser dyrene. Det er vel et udtryk for, at man er blevet opmærksom på, at man kan undgå det, der er værre, ved at foretage halekupering af grisene, når vi driver konventionelt landbrug, hvor vi har grise i flok.

Det er ikke et spørgsmål, om grisene er presede eller ikke. Grise har altid haft for vane at bide efter hinanden, hvis de har haft mulighed for det, og det har de i hvert fald i de stalde, som vi kender nu.

(Kort bemærkning).

Peter Christensen (S):

Det er til hr. Christian Mejdahls bemærkning om, at strukturudviklingen kan man ikke stoppe. Det kan da ikke være noget, som Venstre mener dybt alvorligt. Det må da være afhængigt af omstændighederne. Den strukturudvikling, vi har, er jo ikke et naturfænomen. Hr. Christian Mejdahl sagde også selv i sin tale, at det var afhængigt af så mange ting, så det må have været en fortalelse. Eller har jeg misforstået det?

(Kort bemærkning).

Erling Christensen (S):

Jeg ved, at der er ikke så lang tid til at svare, og derfor skal jeg give hr. Mejdahl mulighed for at svare på nogle spørgsmål, som ikke er blevet besvaret.

Jeg stillede et spørgsmål om, hvilke reguleringer Venstre vil have fjernet. Vil Venstre støtte miljøministerens forslag om storcentre? Vil Venstre f.eks. støtte lovforslag nr. L 186 i eftermiddag? Hvad er det i øvrigt, Venstre vil med landdistrikterne? Det har jeg ikke rigtig hørt om.

Og når Venstre synes, det går stærkt og ikke for stærkt, vil jeg gerne spørge hr. Mejdahl, om Venstre ikke mener, at der er brug for, når det går så stærkt, at have lidt styr på markedskræfterne, inden man kvæler sig selv, således at vi får regulering og styring ind, således at det hele ikke går på bedste beskub, så man kan blive i tvivl om, når man snakker mælkebørs, hvem det er, der køber for hvem, om man skal handle samfundsskabte værdier mellem folk, således at man får en kapitalisering af samfundsskabte værdier. Hr. Mejdahl nævnte i den forbindelse overhovedet ikke noget om f.eks. B-mælk. Det kunne da være interessant at høre.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Jeg vil gerne spørge til det, der står i hr. Christian Mejdahls dagsorden om den totale frihed for landbruget.

Hvilke reguleringer kan man forestille sig, Venstre vil have ophævet? Skal der slet ikke være nogen reguleringer inden for sprøjteområdet? Kan Venstre forestille sig, at et landbrug reelt kan blive frit, så længe man har lov til at bruge sprøjtemidler?

Jeg kan kun forestille mig, at det er i et økologisk landbrug, det reelt kan blive frit, for her behøver man ikke kontrollere for sprøjtemidler og andre ting. Her giver det sig selv, at kvælstof

er en mangelvare, som man vil søge efter. Men så længe man til overflod kan købe både pesticider og handelsgødning, bliver man vel nødt til at have nogle regler – eller gør man?

Det vil jeg gerne spørge hr. Christian Mejdahl om: Forestiller han sig et totalt frit landbrug, hvor man frit kan sprøjte med hvad som helst?

(Kort bemærkning).

Frederik Nørgaard (S):

Hr. Christian Mejdahl nævner, at det indgår i den dagsorden, som Venstre er medforlagsstiller til, at man vil sigte efter, at landbruget skal blive et støttefrit erhverv. Kan hr. Mejdahl nævne noget om den tidshorisont, som man her arbejder efter?

Christian Mejdahl (V):

Til hr. Peter Christensen: Strukturudviklingen kan ikke stoppes. Det har vi talrige eksempler på i samfundet, og spørgsmålet er også, hvor ønskeligt det er. Vi i Venstre mener heller ikke, at det er ønskeligt at stoppe strukturudviklingen. Der skal være en naturlig strukturudvikling, som gør, at man fortsat kan agere i det samfund, som man er borger i, og som man virker i.

Med hensyn til landdistrikterne, som hr. Erling Christensen igen spørger om, vil jeg henviser til den dagsorden om initiativer i landdistrikterne, som et enigt Folketing vedtog sidste forår, ikke mindst på Venstres og De Konservatives foranledning. Lad os holde landdistriktspolitikken for sig selv. Det er det, jeg har plæderet for i min ordførertale.

Med hensyn til strukturudviklingen, om det skal gå på bedste beskub. Nej, det skal det selvfølgelig ikke, men også i fiskeriet er der sket en strukturudvikling. Der er en nedgang i fiskeriflåden på 40 pct. inden for de seneste 10 år. Der er utallige eksempler på, at vi er nødt til at acceptere en strukturudvikling i det danske samfund.

Med hensyn til mælkebørsen sagde jeg i min ordførertale, at vi anbefaler en mælkebørs under en eller anden form. Jeg har ikke her opskriften på, hvordan den skal være, og det er derfor, at jeg bevidst har undladt at gå i detaljer med B-mælk osv. Men jeg tror, at hvis vi fik en mælkebørs, fik vi en friere omsætning. Hvad angår mælkekvoterne, fremmede det i hvert fald ikke, at man købte mere jord op, end man har i forvejen.

Hr. Bent Hindrup Andersen spørger, hvor regelfrit det skal være. Vi mener, det skal være så frit med sprøjtemidler og gødning, at man har mulighed for at bruge disse midler, i det omfang det kan forenes med begrebet godt landmandskab. Her er jeg helt sikker på, at vi ved hjælp af motivation kan komme betydeligt længere, end vi er kommet indtil nu.

Så spørger hr. Frederik Nørgaard i forbindelse med det, der står i den dagsorden, som vi er medforslagstillere til, om at støtte et frit erhverv, om, hvor lang tidshorison vi opererer med. Til det vil jeg sige, at det er Venstres holdning, at landbrugsstøtten skal afvikles ligeligt og gradvis. Det gælder i hele EU og for den sags skyld også globalt, men mindst i hele EU, og det skal være i den takt, som man kan enes om i EU.

Lene Espersen (KF):

SF stiller i denne forespørgsel spørgsmål om strukturudviklingen i dansk landbrug og postulerer i den forbindelse, at udviklingen går i retning af store, industrialiserede husdyrbrug.

Indledende vil jeg på Det Konservative Folkepartis vegne sige, at det jo ikke er nogen overraskelse, at SF på denne centralistiske måde vil forsøge at blande sig i et anliggende, som i bund og grund er erhvervs politik, men at Det Konservative Folkeparti på det kraftigste tager afstand fra en optrapning af reguleringen af landbrugs-erhvervet.

Både landbrugsministeren og tidligere ordførere har været inde på, hvordan strukturudviklingen rent faktisk har været, og det er ganske rigtigt, at landbrugene bliver større og større. Det er ikke sådan, at de største bliver ved med at vokse, men de små og mellemstore bliver større, end de har været hidtil, og det er et naturligt led i strukturudviklingen.

Det er derfor også foruroligende, at det helt er gået hen over hovedet på SF, at den frie markedsøkonomi har sejret, og at det også stiller krav til det politiske system om at lovgive herefter.

Udviklingen internationalt – og her tænker jeg først og fremmest på EU-plan og på WTO-plan – går i retning af liberalisering, og så vil det være direkte skadeligt, hvis vi begyndte at bremse den naturlige strukturtilpasning i Danmark, som er et resultat af en sådan liberalisering.

Jeg mener derfor, at SF med denne forespørgsel har skudt lidt forbi rent timingsmæssigt, for internationalt står vi lige præcis i øjeblikket i lidt

af et vadeded. Vi er i fuld gang med liberaliseringen, og det er måske ikke det rigtige tidspunkt at begynde at træffe drastiske valg på.

Der er ingen tvivl om, at EU's planøkonomiske landbrugspolitik står for fald, og når vi politisk har fastlagt en aftrapning af støtteordningerne, må den naturlige konsekvens efter Det Konservative Folkepartis opfattelse være, at landbruget i en situation med fri markedsøkonomi skal have den fornødne frihed til at tilpasse sig.

Hvis vi kigger på andre erhverv, gør det samme sig gældende, og der er ingen tvivl om, at det er den teknologiske udvikling, der åbner for mulighederne, herunder også for stordriftsfordele. Det mener jeg i princippet ikke, at Folketinget skal blande sig i. Vi blander os jo heller ikke inden for andre erhvervsgrøene i, hvorvidt man må udnytte stordriftsfordele eller ej.

Et eksempel vil jeg gerne fremhæve, og det er en undersøgelse fra Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut, der viser, at en kvægbesætning på 30 på årsbasis kræver 70 timer pr. malkeko, hvorimod en kvægbesætning på 100 kræver 38 timer pr. malkeko. Det er bare et konkret eksempel på, hvilke stordriftsfordele der kan ligge i at have en større kvægbesætning, hvilket vel at mærke ikke behøver at influere negativt på dyrevelfærden. Tværtimod kan konsekvensen i udviklingen mod lidt større besætninger ofte være, at man lader dyrene gå frit frem for at lade dem stå opburet, og en sådan udvikling er efter vor opfattelse helt i orden.

Vi mener derfor, at der naturligvis fortsat bør være plads til både de traditionelt mindre landbrug og til de større landbrug, og vi mener, det er uacceptabelt, hvis man forsøger at gøre en gruppe landmænd til syndebukke for et helt erhverv.

Samtidig er Det Konservative Folkeparti af den opfattelse, at forbrugerne i fremtiden vil få afgørende indflydelse på såvel produktionsmetoder som dyrevelfærd, og vi er faktisk helt trygge ved, at det er forbrugerne frem for Folketinget, der i denne forbindelse påvirker landbrugsstrukturen.

Vi skal blot i den forbindelse huske på – og det har jeg lidt på fornemmelsen, at visse partier i Folketinget en gang imellem glemmer – at $\frac{1}{3}$ af de forbrugere, der i dag forbruger danske landbrugsprodukter, bor i udlandet, og set i det lys er det også vigtigt, at konkurrenceevnen sikres på en fornuftig måde.

Vi mener altså ikke – og det er også det, vi allerede har givet udtryk for med hensyn til den dagsorden, som blev foreslået af den socialdemokratiske ordfører – at det er rigtigt at begynde at regulere i forhold til forbrugerne. Hvis forbrugerne ønsker mere dyrevelfærd, er jeg helt overbevist om, at landbrugserhvervet vil levere varen. Det er der ingen tvivl om: Det er udbud og efterspørgsel, en højere pris, der er afgørende i den retning.

I forespørgselsteksten insinueres det, at der i de nuværende regler gives bedre vilkår for større landbrug og husdyrbrug, og det må Det Konservative Folkeparti på det kraftigste tilbagevise. I et arbejdsrapport af Torben Wiborg og Svend Rasmussen fra Institut for Økonomi, Skov og Landskab om strukturudviklingen i landbruget er en af hovedkonklusionerne jo netop, at strukturudviklingen først og fremmest skyldes de økonomiske kræfter, der opstår i forbindelse med de teknologiske ændringer.

Det er altså de økonomiske kræfter, der opstår i forbindelse med de teknologiske ændringer, og det synes jeg faktisk er meget sigende: at de eneste såkaldt eksogene – det vil sige udefrakommende – påvirkninger af landbrugets struktur, der decideret kan påvises i denne undersøgelse, er kapitalvindingskatten i 1970'erne, der medførte en udskydelse af generationsskiftet, og EF's gennemførelse af mælkekvoterne i 1984, der bremsede for udviklingen mod flere større mælkeproducenter.

Jeg synes, det er vigtigt at fremhæve, at en decideret analyse af strukturudviklingen rent faktisk viser, at det er teknologien, der har været den bærende kraft, og ikke politiske tiltag. Det er efter vores overbevisning også et godt grundlag for at argumentere for, at vi i Folketinget skal afholde os fra at lege troldmænd og begynde at eksperimentere med at udvikle dansk landbrug til at passe ind i SF's verdensbillede.

Samtidig giver SF's påstande anledning til at fremhæve de miljømæssige aspekter; tidligere ordførere har allerede været inde på det. Det er jo ikke sådan i dag, at tingene bare kan køres total frit, og at man kan gøre et hundrede procent, som man selv har lyst til. Vi har i dag både VVM-bestemmelser og en ret restriktiv landbrugslov, som miljømæssigt er med til at regulere på dette område, og det må vi erkende at der er et behov for. Jeg tror heller ikke, man vil finde nogen partier i Folketinget, som vil frasige sig, at der er et sådant behov.

Jeg ønsker afslutningsvis at fremhæve, at blot fordi man ikke ønsker at optrappe reguleringen af erhvervslivet, er det jo ikke sådan, at vi ikke er opmærksomme på, at man skal passe på, hvordan udviklingen foregår i landdistrikterne. Argumentet kunne jo være – det kunne jeg forestille mig ville komme fra hr. Kristen Touborg – at for at bevare landdistrikterne skal vi have masser af små landbrug derude, ellers dør landdistrikterne.

Imidlertid synes jeg, at den forespørgselsdebat, vi havde for lidt over et års tid siden, og som var en god debat om landdistrikterne, meget klart viste, at der er en lang række andre forhold, der kan medvirke til at holde gang i landdistrikterne, uden at vi af den grund fastholder lige præcis landbrugserhvervet i et sådan lidt gammeldags, romantisk søgelys, hvor man ikke forholder sig til de konkurrenceforhold, som landbruget står over for internationalt.

De muligheder, jeg tænker på i den forbindelse for at fremme landdistrikterne, er jo bl.a. en forbedring af transportforholdene, af servicetilbudene, af mulighederne for at benytte nedlagte landbrugsejendomme, byfornyelse, hobbylandbrug osv. Det er noget, vi var meget enige om for et års tid siden, og jeg håber, at man fortsat vil blive ved med at fokusere på dette.

Vi fremsætter i dag en dagsorden sammen med Venstre og Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti, og det er, fordi vi mener, vi bliver nødt til at se lidt mere målrettet fremad end det, som regeringen og SF og Enhedslisten har fremlagt. Vi mener nemlig, det helt afgørende nu er at forholde sig til, hvad fremtidsperspektivet er, og det er liberaliseringstendenserne.

Derfor har vi valgt at få fokuseret på at få nogle udviklingsalternativer opstillet, hvor man kan se på, hvad det så er for krav, som dansk landbrug skal kunne indfri for at kunne leve op til den liberalisering.

Og vi vil derfor anbefale, at man stemmer for den motiverede dagsorden fremsat af os.

(Kort bemærkning).

Kristen Touborg (SF):

Den konservative ordfører, fru Lene Espersen, havde et stærkt liberalistisk indlæg her fra talerstolen lige nu om fuld frihed og stordriftens fordele.

SF går også ind for frihed, individuel frihed, men i modsætning til fru Lene Espersen mener vi, at friheden stopper, når den begynder at gå ud over naboens frihed. Det er sådan en forskel,

som vi har lov at have, og det sætter jeg pris på, at vi har.

Men jeg vil godt lige minde om, at jord er en begrænset ressource, og det er grunden til, at man ikke bare kan give fuld frihed omkring landbrugsspørgsmål.

Mit spørgsmål til fru Lene Espersen er: Vil De Konservative i henhold til den tale, der nu lige er holdt, ophæve samtlige restriktioner i landbrugsloven, altså ud over de miljømæssige forhold, som fru Lene Espersen har oplyst ikke skal ophæves – de andre, skal de ophæves alle sammen?

(Kort bemærkning).

Peter Christensen (S):

Det var lidt i samme bane til fru Lene Espersen, der siger: Den frie markedsøkonomi har sejret. Jeg synes, at det udsagn nok lidt er en overfortolkning. Hvis man prøver at kigge rundt omkring i verden, så vil man sige, at den sejr, man har vundet dér, har været dyrekøbt mange steder i forhold til det øvrige samfund og i forhold til vores miljø.

Og derfor bliver fru Lene Espersen – jeg tror også, når hun kommer til at tænke sig om, at hun mener det samme – nødt til at tage disse restriktioner ind også over for landbruget, så det omgivende samfund også kan være der.

Jeg synes, vi har set rigeligt bl.a. i Øst og Vest, hvor man har ladet de frie markeds kræfter køre uhæmmet.

(Kort bemærkning).

Erling Christensen (S):

Jeg bør jo nok overveje at placere mig et andet sted, så formanden ikke overser mig.

Jeg kunne godt tænke mig at spørge fru Lene Espersen, som i sin indledning siger, at det ikke er tiden til at rejse den forespørgsel her. Hvor når er det så tiden efter De Konservatives mening til at gennemføre analyse af landbrugets fremtid?

Fru Lene Espersen sagde, at nogen blev gjort til syndebukke. I den dagsorden, jeg fremlagde, står der indledningsvis, at vi ønsker en harmonisk strukturudvikling på bæredygtige enheder. Vi gør ikke nogen til syndebukke.

Fru Lene Espersen har i dag haft meget fat i de miljølitiske og dyreetiske foranstaltninger. Ville det ikke efter fru Lene Espersens opfattelse være væsentligt at undersøge, hvilke præferencer forbrugerne har til landbrugets produktion af fødevarer?

Ville det ikke have betydning for den enkelte landmands prioriteringer af produktion og produktionsformer at vide, hvad det er, forbrugerne prioriterer?

(Kort bemærkning).

Lene Espersen (KF):

Først til hr. Kristen Touborg. Hr. Kristen Touborg sagde, jeg holdt en meget liberalistisk tale. Jeg synes såmænd bare, jeg forsøgte lidt at give et billede af, hvad det er for nogle realiteter, vi står over for, og det er rent faktisk en liberalisering på verdensplan.

Der er ingen tvivl om, at hvis hr. Kristen Touborg lyttede bedre efter, ville han også høre, at det ikke er noget med, at jeg står heroppe og argumenterer for, at vi kun skal have tre store landbrug tilbage i Danmark. Jeg mener, at der skal være plads til både små og store, og det var derfor, jeg bl.a. henviste til landbrugsloven, fordi vi erkender, at der måske skal gøres en ekstra indsats for også at bevare nogle af de mindre brug fremover, og det mener jeg rent faktisk er svar nok til hr. Kristen Touborg, men det sagde jeg som sagt også i min ordførertale.

Jeg var ikke fortaler for, at alle reguleringer og alle former for kontrol overhovedet skulle trækkes væk, men jeg forsøgte ligesom at argumentere for fra talerstolen, at hvis man siger A, og det vil sige, man siger ja til at fjerne alle støtteordninger og alle muligheder for hjælp, så må man også sige B og give erhvervet en fair chance for at kunne overleve i en hård markedsøkonomisk situation uden nogen som helst former for støtte, og det synes jeg er helt reelt.

Til hr. Peter Christensen omkring den fri markedsøkonomi og miljøproblematikken vil jeg da gerne give udtryk for, at jeg mener, at de planøkonomiske forhold, der har eksisteret i Øst- og Centraleuropa tidligere, rent faktisk har svinet miljømæssigt langt mere end de lande, der har haft en fri markedsøkonomi. Og det tror jeg også godt, man kan lære noget af, men jeg gjorde også opmærksom på i min ordførertale, at vi bliver nødt til at bruge miljøpolitikken og miljøinstrumenterne også i den fremadrettede indsats. Det er der ingen tvivl om, og derfor nævnte jeg bl.a. også VVM-bestemmelserne, men jeg gentager det da gerne.

Til hr. Erling Christensen omkring timingen og tidspunktet, så er det jo ikke sådan, at SF i dag har stillet en forespørgsel, der drejer sig om analysearbejde. Næ, SF har stillet en forespørgsel, der vil stoppe en strukturudvikling i en vis

retning, og da mener jeg, timingen er forkert. Hvis man havde stillet en forespørgsel, der drejede sig om, hvordan man skal forholde sig til liberalisering på verdensplan, så havde det været helt på sin plads efter Det Konservative Folkepartis opfattelse, og det var også det, jeg mente med syndebykkene.

Omkring forbrugerne har jeg allerede svaret på det én gang, men jeg er da glad for, at hr. Erling Christensen gentager, hvad jeg allerede har sagt.

(Kort bemærkning).

Kristen Touborg (SF):

Jeg forstår nu fru Lene Espersen derhen, at De Konservative mener, der skal være plads til både store og små landbrug i Danmark. Det er da betryggende i det mindste. Jeg forstår også, at fru Lene Espersen ikke ville have fjernet samtlige restriktioner i landbrugsloven. Det er da også betryggende. Det synes jeg er o.k., men det er også lettere nu for fru Lene Espersen at svare på mit næste spørgsmål.

Hvad er det så for restriktioner, De Konservative ønsker fjernet?

(Kort bemærkning).

Frederik Nørgaard (S):

Fru Lene Espersen siger for et øjeblik siden her, at Det Konservative Folkeparti står for, at der også skal være plads til det mindre og halvstore landbrug i fremtiden.

Hvordan harmonerer det med den dagsordentekst, som siger, at landbruget skal være frit og uafhængigt af offentlige tilskud og reguleringer, dvs. man vil ingen reguleringer have på området?

(Kort bemærkning).

Lene Espersen (KF):

Først til hr. Kristen Touborg om, hvilke restriktioner der skal væk. Jamen det er det, jeg allerede har sagt én gang: Hvis vi fjerner alle støtteordninger, som eksisterer eksempelvis på EU-plan, så må vi også tage konsekvensen af det og sige: Jamen så må de produktionsbegrænsninger og kvoter og alle mulige andre restriktioner, som vi i dag har pålagt landbruget, fordi det netop bliver tilført støtte, jo blive fjernet i samme takt. Det er jo ren og skær fornuft. Vi kan ikke bevare planøkonomi i den ene ende og så fjerne støtteordningerne i den anden, så det er bl.a. det, jeg mener, når vi taler om restriktionerne.

Og til hr. Frederik Nørgaard vil jeg bare sige: Blot fordi vi forsøger at tilpasse os strukturmæssigt, så tror jeg ikke, at det rent faktisk betyder, at alle de mindre landbrug forsvinder. Jeg tror, de er fuldt ud konkurrencedygtige, og vi kan jo allerede se nu, at der er mange nicheproduktioner, som begynder at blomstre op forskellige steder i vores landbrugsproduktion. Det synes jeg er fint og helt i orden.

Og jeg tror da, at forbrugerne vil være med til at sikre, at også de små nicheproduktioner og de mere specielle produktionsformer vil have en chance for at overleve på længere sigt, uden at vi skal begynde at eksperimentere med ny planøkonomi i Danmark.

Vibeke Peschardt (RV):

For ikke så lang tid siden sendte en af fjernsynskanalerne en udsendelse, der hed »Kampen om jorden«. Den handlede nu mest om de menneskelige omkostninger, som det effektive landbrug har haft og stadig har. Og den satte lyset kraftigt på dagens emne: strukturudviklingen, der med stor hast er i færd med at skabe dansk landbrug om til større og større enheder med en mere og mere ensartet produktion.

Det er en udvikling, som vi godt kender en hel del af årsagerne til, og som fra mange sider også har været ønsket. Vores indtræden i Fællesmarkedet i 1973 var jo i meget høj grad båret af både erhvervets og Folketingets ønsker om at være en del af det attraktive store fælles marked med de tiltrækkende støtteordninger. En indtræden ville give vækst og velstand, og det var selvfølgelig også det, man fokuserede på. Det kom også til at passe.

Det danske samfund har haft og har stadig væk utrolig gavn af fællesskabet i EU. Vi har fået den vækst og den velstand, vi drømte om, og meget mere til.

Men medaljen har også en bagside, som vi bliver nødt til at interessere os for. For det effektive landbrug med højvækststrategier lige i sigtekornet har haft nogle omkostninger, som vi i Det Radikale Venstre mener vi bliver nødt til at forholde os til.

Det har haft omkostninger på miljøområdet: Vandmiljøplanen og hele udbygningen for at sikre miljø, grundvand og havet omkring Danmark var og er ikke nogen populær sag i landbruget, men var efter vor opfattelse pinende nødvendig.

Sikringen af miljøkravene har imidlertid været med til at presse jordpriserne i vejret på

mange måder, fordi landbrugerne skal kunne opfylde arealkravene til udbringning af husdyrgødning, og hektarstøtten har også været medvirkende til jordprisernes himmelflugt.

Endelig er der så skattereglerne om den udskudte skat og de mange gårdslagtninger ved salg osv. osv.; det er jo noget, vi alle bliver konfronteret med hele tiden.

De mange sammenlægninger af jord og et konstant faldende antal landbrug har betydet en total forandring af livet på landet i løbet af en generation. Fra 200.000 landbrug med masser af arbejdspladser i 1950'erne har vi nu under 65.000, og der forsvinder mellem 3.000 og 4.000 landbrug om året. Hertil kommer så oveni, at omkring halvdelen af de landbrug er så små på nuværende tidspunkt, at de med de nuværende produktionsmuligheder ikke kan løbe rundt som heltidsbrug.

Det er ikke, fordi vi i Det Radikale Venstre mener, at man skal skrue tiden tilbage til 1950'erne; det kan man ikke. Men vi synes, man skal forsøge at lægge nogle spor ud i lovgivningen, der kan være med til at sikre selvejet i dansk landbrug og sikre unge landmænd, der gerne vil starte, at de ikke behøver at arve jorden, men kan komme i gang ved egen foretagssomhed og opsparing. Det er meget, meget svært, sådan som det ser ud i dag, og vi ønsker ikke, at udviklingen skal ende sådan, at vi får store landbrugsfabrikker, der bliver ejet af pensionskasserne.

Jeg ved godt, det er en skrækvision; jeg tror heller ikke, det kommer til at gå sådan, men jeg synes, at udviklingen går meget stærkt lige nu.

Det Radikale Venstre ønsker at være med til at skabe en anden udvikling end den, vi er vidne til i dag. Og vi har været ganske aktive med hensyn til at få nedsat det udvalg, som dagsordeteksten lægger op til skal nedsættes for at belyse strukturudviklingen årsagsmæssigt og fremadrettet.

Vi ved godt, at mange af tingene er kendt stof i forvejen, og det har jo også været nævnt flere gange her på talerstolen, men vi synes, det vil være godt at få en samlet fremstilling, der belyser de ting, der står i dagsordeteksten.

Jeg vil godt beklage og beklage meget, at det ikke lykkedes at få hele Folketinget med på en dagsorden af den her type. Jeg mener, at vi alle har en interesse i – på samme måde, som vi har det på folkeskoleområdet og andre områder – at så vigtige sager, som dette her faktisk drejer sig om, bliver vedtaget i fællesskab.

Og for så at tage brodden lidt af det, jeg lige har sagt, vil jeg sige: Det er jo altså kun et udvalgsarbejde, vi snakker om. Det er ganske vist et vigtigt udvalgsarbejde, og jeg havde håbet, at vi kunne blive enige om det.

Niels Højland (FP):

Nu har vi igen haft en lang debat om landbrugets situation, landbrugets problemer, landsogenes problemer.

Man kan ikke sige, debatten er uinteressant, man kan ikke sige, debatten er værdiløs. Men om debatten fører til noget – at det, man snakker om, vil føre til, at strukturudviklingen i landbruget ikke fortsætter med uformindsket styrke og måske endda med forstærket styrke efter sådan en debat – dér kan man godt have den formening, at det vil den nok gøre, for jeg tror ikke, der sker så forfærdelig meget efter den her debat.

Der er blevet nedsat en gruppe til at undersøge, hvad problemet er, og det er sådan set nogle problemer, som alle kender. Altså, det er nogle krav, der er stillet til landbruget igennem tiderne, som har gjort, at de mindre landbrug er blevet nedlagt.

Det kan man føre tilbage til helt små problemer måske og se som de krav, der er i miljøplanen om, at man skal opbevare husdyrgødning. Jamen, det var jo helt grotesk. Man kan jo gå tilbage og se eksempler på nogle, der havde en tre-fire køer, og som skulle lave meget plads; det kostede op til 30.000 for at opbevare denne husdyrgødning.

Jamen det siger sig selv, at de krav kan man ikke opfylde. Det ved enhver ansvarlig landmand. Derfor nedlagde han sit brug og solgte det til naboen. Og sådan kan man nævne eksempel efter eksempel.

Jeg tror, der er mange her i Folketinget, uanset om man er aldrig så liberalistisk indstillet, der ønsker, at den strukturudvikling fortsætter med den hast. Men jeg tror, vi er mange, der ønsker, at der skal være plads til både mindre og større brug. Og der er man simpelt hen nødt til også at være åben over for, at der kan startes nicheproduktioner, og det synes jeg ikke det tyder på at den nuværende regering og det nuværende flertal i Folketinget er særlig velviligt indstillet over for. Er der endelig en nicheproduktion af en eller anden dyreart, jamen så farer man med det samme ud med, at det faktisk er ren dyremishandling, der finder sted, og det forbyder vi med det samme, og så kommer man

ikke videre med det. Sådan kan man nævne eksempel på eksempel.

Men tilbage til landområderne. Der må jeg sige, at som det har kørt i disse år, har man skabt nogle konflikter også ude i landområderne, hvor der er blevet større og større enheder, og så skaber man nogle konflikter på grund af gylleproblemer. Men det skyldes ene og alene krav, man har stillet hele tiden, og så er problemerne blevet større, også fordi man er nødt til at overleve, man er nødt til at have en produktion, man kan overleve på.

Og der var, som jeg også har sagt tidligere, et krav om, at man skulle eje jorden i stedet for at leje den. Det har i hvert fald været en medvirkende årsag til, at det har givet en ekstra opblussen med hensyn til, at man vil købe naboejendommen, når den bliver til salg, for at sikre sin egen ejendom, så den kan sælges, når man engang skal sælge den, eller så man kan overdrage den til sin søn, for at han kan køre videre med en rentabel ejendom.

I stedet for kunne man sige, at man bare kunne opfylde disse miljøkrav, uanset om man lejede eller ejede jorden. Så kunne det være lige meget. Så var man da parat til, i det øjeblik man havde et stort produktionsapparat, der måske gik dårligt, fordi svinepriserne faldt, at sige: Jamen vi sætter produktionen ned; vi vil ikke leje jorden mere. Men nu er jorden lagt ind under de gårde, og det bliver den ved med at være; den bliver ikke skilt fra igen så nemt, som hvis den var lejet, og derfor er det et problem.

Men det er mange ting, der gør det her, og vi kan jo selvfølgelig ikke stoppe den udvikling. Det skal vi heller ikke, men vi skal lave nogle regler, som gør, at vi ikke fremmer denne udvikling. Vi skal i stedet for gøre klar til, at dansk landbrug også kan producere på det frie marked til verdensmarkedspriser uden tilskud og uden subsidier, og derfor skal vi selvfølgelig også have mange af de krav væk.

Det kan ikke hjælpe, at vi bliver ved med at gå rundt med den gammelsocialistiske tankegang, at vi kan styre det hele med øgede krav og øgede skatter og mere kontrol. Der skal mere frihed til; det bliver vi simpelt hen nødt til. Hvis dansk landbrug skal overleve i Europa fremover, så kommer der en reform i løbet af ganske kort tid, hvor subsidierne forsvinder fra Europas landbrug, og så har vi en forpligtelse til at gøre dansk landbrug konkurrencedygtigt, så det har en chance for at overleve og sælge sine produkter.

Denne diskussion hele tiden om dyrevelfærd og dyreetik – jamen det er faktisk den, der går igennem – om brug af pesticider og brug af kunstgødning, og om det skal være frit at bruge det. Jamen det er da klart, altså der er ingen, der bruger mere kunstgødning, end det er rentabelt at bruge, og i det øjeblik, markedet er frit, jamen så bruger man heller ikke mere kunstgødning, end planterne kan udnytte.

Og pesticiderne, som man bruger, skal være underlagt de kontrolforanstaltninger, som der allerede er, det skal vi altid være opmærksom på, og så bruger man selvfølgelig det, der er behov for, og ikke mere. Det er der slet ingen tvivl om. Men at blive ved med at regulere og stille krav, den går ikke i længden, og det bliver det i hvert fald ikke bedre af.

Jeg har ikke set eller hørt, at der er nogen fra regeringspartierne og dem, der støtter den dagsorden, der er foreslået af regeringspartierne, der siger: Nu vil vi gå ind og gøre noget og se på også de skattemæssige ting, som der er mange der hævder er det, som der er skyld i, at man nedlægger en god gård, vælter en god stald for at sælge gården til naboen. Det har jeg ikke rigtig hørt at man vil. Der kunne jo også være en ting, som det var væsentligt at tage fat i.

(Kort bemærkning).

Kristen Touborg (SF):

Kun lige for at rette en enkelt misforståelse i hr. Niels Højlands indlæg.

Til allersidst siger hr. Niels Højland, at han ikke har hørt nogen her i dag gå ind i de skattemæssige forhold, at man vil gøre noget og kigge på det.

Det står faktisk i dagsordenen, som regeringspartierne, Enhedslisten og SF har foreslået, så dér kan hr. Niels Højland se, at det agter vi at gøre noget ved. Men hele ideen her er jo ikke at gå i detaljer med, hvad vi vil. Ideen er at lave en analyse af og få nogle konsekvensberegninger på nogle udvekslingsmodeller, og så kommer sagen jo tilbage i Folketinget efter nytår.

Bent Hindrup Andersen (EL):

I Enhedslisten vil vi pege på to forhold, når det diskuteres, hvorfor strukturudviklingen går imod større og mere industrialiserede og specialiserede landbrug. Det er tilskuds- og afskrivningsregler, der favoriserer de store.

Det spørgsmål, der derefter er interessant at stille, er: Hvilke forhold har gjort det nødvendigt med denne enorme indsprøjtning af midler

i landbruget via EU-tilskud, statstilskud og så afskrivningsreglerne, der kaster landmænd ud i en hovedløs investeringsmølle?

Det er først og fremmest det forhold, at det er en markedsbestemt prisfastsættelse på jord og produktionsmidler, der gør, at al fremgang for erhvervet straks kapitaliseres i højere ejendomspriser. Hver gang staten, EU eller den lokale andel foretager sig noget, der gør det lettere og mere rentabelt at være landmand, så stiger priserne på jord og ejendom notorisk.

Derved tages fordelene fra dem, der går ind i erhvervet. De betaler for fordelene, idet de køber ejendommen, men gevinsten tilfalder sælgeren, der ofte er på vej ud af erhvervet. Og det er for øvrigt ligegyldigt, om forbedringen på landbrugsejendommen består i specielle lokale forhold, som andre har sørget for, såsom en god infrastruktur i området, eller om forbedringen er udført af landmanden, såsom dræning af jorden. Så øger det alt andet lige ejendommens værdi.

I dag ved enhver landmand, at ligegyldigt hvor dårlig jorden er, så udbetales der mindst over 2.000 kr. i braklægningsstilskud pr. ha. Derfor begynder prisfastsættelsen over de 2.000 kr., og hvad jorden kan producere, prissættes så oveni. Så er der jo reelt ingen fordel ved hverken braklægningsstilskud eller andre hektartilskud. Fordelen er nemlig kapitaliseret, og den nye landmand er lige vidt.

Derfor bliver landbrugserhvervet ved med at være trængt, og det offentlige er nødt til at blive ved med at give den oprindelige støtte samt nye støtteordninger i dårlige tider.

Nu er der det ved alle støtteordninger, at jo større man er, jo flere kroner får man udbetalt i støtte. Derfor vil der være et stort pres på for at blive større. Strukturudviklingen er ingen naturlov; den er samfundsskabt.

Også afskrivningsreglerne fremmer denne effekt. Jo mere man investerer i produktionsapparatet, jo mere kan man spare i skat, men man er nødt til at blive ved for at genvinde afskrivningerne. Ellers skal skattebetalingen alligevel falde på et tidspunkt. Derved ser vi investeringer, der ikke ville have været foretaget, hvis mere nøgterne forhold havde været bestemmende. Overvejelser som: Kan en lille tidsbesparelse pr. ko i malkestalden betale for renter og afdrag på ombygningen, og har jeg lyst til, at der så samtidig vil være 20 flere køer at tage sig af og malke to gange om dagen? – de overvejelser glider i skyggen af afskrivningsreglernes bestemmelser.

Afskrivningsreglerne forrykker den naturlige balance for, hvad der er sund fornuft, og afskrivningsreglerne er nødt til at blive ved med at eksistere, fordi landmanden betaler renter og afdrag på en købspris, der er sat efter, at disse afskrivningsmuligheder findes. Det er så absolut skruen uden ende.

Endelig gør pesticider og kunstgødning det muligt at specialisere sig i kun at have f.eks. æglæggende høner eller slagtesvin. Uden disse kunstige hjælpemidler var alle nødt til at have nogle køer eller får til at tage sig af det grovfoder, der nødvendigvis er i et varieret og mere naturligt og sundt sædskitte.

Men strukturudviklingen er ingen naturlov. I vuggegave fik vi den menneskelige intelligens og planlægningssevne. Derfor kan vi også ved at handle fornuftigt påvirke udviklingen, også strukturudviklingen.

Det, der skal til, det, der skal forhindres, er, at markedskræfterne sluger fortjenesten af det arbejde, som samfundet har ydet, det være sig i form af tilskud eller en omfattende landbrugsforskning. Samfundet bliver taget gevaldigt ved næsen, når det først udbetaler ved kasse 1 i form af tilskud og siden modtager regningen for oprydningen af forurenet jord og vand, alt imens landskabet ændrer sig med rydning af levende hegn, vandhuller og levende åndehuller i det hele taget.

Lad os lige dvæle ved, hvor meget det egentlig koster at holde et giftigt landbrug med forfulgte landmænd i gang, og hvor der er færre og færre arbejdspladser i mere og mere ammoniakfyldte stalde. Ifølge Finansministeriets finansredegørelse 1996 udgør den samlede støtte, dels i form af markedsprisstøtte, dels støtte over henholdsvis EU-budgetterne og nationale midler, omkring 300.000 kr. i gennemsnit for hver af landbrugets godt 66.000 bedrifter, altså i alt 20 mia. kr.

Støtten kan jo oplagt sammenlignes med, at landbruget sælger varer for i alt 43 mia. kr. om året. Men læser man videre i landbrugets regnskabsstatistik for 1995-96, kan man se, at der for at producere disse for 43 mia. kr. landbrugsvarer blev brugt rå- og hjælpestoffer for 20 mia. kr. Andre driftsomkostninger var brug af produktionsapparatet, der beløb sig til 15 mia. kr., og endelig var der nettorenteudgiften på 10 mia. kr., altså i alt 45 mia. kr. om året. Så der sættes penge til.

Al indkomst til landbofamilien kommer derved fra tilskuddene og udearbejdende ægtefæl-

ler. Det bliver landmændene og deres familier ikke fede af, for en pæn del af EU's landbrugsmidler forsvinder ad uransagelige veje, uden at landmændene får glæde af dem.

Udregnet i offentligt tilskud pr. arbejdsplads inkl. landbrugets følgeindustri bliver det også nogle meget dyre og tilmed forurenende arbejdspladser for staten.

Det er afgørende for Danmark at være et attraktivt landbrugsland, men staten skal ikke være den naive Jens. Staten skal sikre, at den får valuta for pengene. Det sørger vi for ved at indføre jordrentebærg. Landmanden skal have mulighed for at leje jorden af staten til en rente sat i forhold til, hvad der reelt kan produceres på ejendommen, uden at miljøet sættes over styr.

Til gengæld skal alle støtteordningerne fjernes. Her taler vi altså om den økologiske landmand. Pointen er, at landmændene betaler for, hvad de reelt får, nemlig en ejendom at producere på. Der skal ikke betales for, at der i dag eksisterer tilskud, som måske forsvinder om få år, og som regulerer produktionsstrukturen uhensigtsmæssigt. Andre landmænd må så fortsat være på støtten en tid endnu, hvis de insisterer.

Som alle ved, vil EU drosle støtten ned efterhånden, støtte, som altså både er købt og betalt af landmændene i form af høj markedspris på ejendommen, og som de forrenter og afdrager på.

Men konventionelle landmænd skal til at betale den reelle udgift for at pisse i andre folks vand med deres gift. Der skal højere afgifter på pesticider, indtil vi får dem forbudt. Derved vil også konventionelle landmænd se deres fordel i at gå over til at dyrke uden gift og uden støtteordninger. Landbrugsstrukturen vil igen blive sund.

Og med hensyn til den foreslåede dagsorden, som vi er medforslagsstillere til, har jeg følgende kommentarer til den: Der vil ikke være økonomi i at investere i dyre stalde, hvor man betaler renter og afdrag i stedet for at betale til arbejdskraft. Der vil så igen være plads til halm-baserede systemer, så dyrene bliver mindre stressede, så de ikke behøver så meget medicin, så halmen kommer tilbage til jorden, og så fremdeles.

Derfor ser vi frem til opfyldelsen af den foreslåede dagsorden.

Det første, som vi ønsker, er en analyse af effekten af en større udbredelse af økologisk

produktion. Hvad vil det betyde for antallet af arbejdspladser, når den kapitalekstensive økologiske produktion udbredes? Og desuden: Hvad vil det betyde for landdistrikterne, når beskæftigelsen via udbredelsen af den økologiske produktion flyttes fra kemiindustrien og ud lokalt? Hvad vil det betyde, når samfundet på et tidspunkt slipper for at betale for yderligere oprensning af miljøet ved at køre en sikker politik?

Det andet, vi ser frem til, er en analyse af betydningen af nye ejerformer, herunder især jordrentebærg. Generelt skal landmændene ved omlægning til økologisk produktion tilbydes at leje jorden som jordrentebærg. Specielt kan det være interessant for landmænd ved generationsskifte eller ved gældssanering, hvor problemerne affødt af kapitalisering af støtteordninger og afskrivningsregler træder tydeligt frem.

Endelig, som det tredje, vil vi gerne have belyst konsekvenserne af en kommunal ret til ekspropriation eller forkøbsret med henblik på bortforpagtning til økologisk drift for at sikre vandmiljøet, herunder grundvand og drikkevand.

Vi vil gerne i den forestående analyse have belyst, hvad de tre punkter vil betyde for jordpriserne og landmandens handlefrihed.

(Kort bemærkning).

Christian Mejdahl (V):

Hr. Bent Hindrup Andersen har mange interessante tal og beregninger. Jeg vil derfor godt spørge, om hr. Bent Hindrup Andersen også havde nogle tal for, hvor mange økologer der i dag producerer uden speciel støtte ud over den generelle støtte i landbruget.

(Kort bemærkning).

Jens Kirk (V):

Hr. Bent Hindrup Andersen nævnte tallet 43 mia. kr. i produktionsværdi. Det er vel ikke helt korrekt. Den korrekte værdi er vel 80 mia. kr. i forædlingsværdi. Det er vel den, vi skal bruge, så støtten er altså betragtelig lavere, end hr. Bent Hindrup Andersen gør den til. For hvis vi ellers sammenligner med de øvrige lande i EU, så skulle der overhovedet ikke findes landbrug mere. Vi er vel det land i Europa, der får mindst støtte, og det er vel sagen i en nøddeskal.

Men jeg kan også forstå af en af pindene, hvor der står økologisk landbrug, samtidig med at der står, at man skal tilpasse sig EU's fremtidige

landbrugspolitik, at vi ud af den dagsorden har lært, hvordan man i grunden skal få Enhedslisten over på en anden side, så det siger jeg tak for.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Med hensyn til det sidste kan jeg sige til hr. Jens Kirk, at jeg vil arbejde meget aktivt både her i Folketinget og igennem EU, for at man får afviklet landbrugsstøtten til det danske landbrug og i øvrigt også fiskeri, og det har vi en forespørgsel om her i slutningen af april måned.

Det, jeg gerne også vil svare på, er spørgsmålet om beløbene. Det er klart, at det jo kun er primærproduktionen, vi har kigget på her. Når man så skal kigge på de ekstra værdier, der skabes ved videreforarbejdningen af det, så skal man jo selvfølgelig også have det input med, der ligger i det, og det er et helt andet regnestykke. Men den samlede værdi er de ca. 43 mia. kr., som jeg nævnte. Værdien er 45 mia. kr., og man bruger faktisk 43 mia. kr. til at lave den. Og det er det, jeg synes er et interessant regnestykke. Så reelt lever landmanden faktisk kun af støtten, for alt andet bliver brugt op inden.

Med henblik på hvor mange økologer, der får støtte, så vil jeg sige, at de alle sammen får hektarstøtte plus en omlægningsstøtte i de to første år. Sådan er det. Hvis man skal se på forskningsandelen, vil jeg gætte på, at den er i størrelsesordenen 30 mio. kr. ud af de ca. 600 mio., der er til offentlig forskning om året.

Det, der så yderligere er interessant, er, at jeg foreslår, at støtten fjernes fra økologerne, når de går over til jordrentebrug. Og så vil man på det tidspunkt have en situation, hvor man har dem, der vælger at fortsætte på konventionelt brug, og som vil køre med den støtte fra EU, der så trappes ned med måske en mia. kr. om året, eller hvad det nu ender med, og så har man økologerne ved siden af, som kan komme ind og gå på jordrente og være friholdt fra enhver støtte og have et reelt forhold til deres jordpriser. Og på den måde piller man også efterhånden spekulatjonen ud af jordpriserne.

(Kort bemærkning).

Jens Kirk (V):

Nu kan vi nok ikke forvente, at vi kan lære hr. Bent Hindrup Andersen at regne i dag, men det er vel korrekt, at hvis de over 100.000, som er beskæftiget i forædlingsindustrien, ikke fik en vare leveret ved døren, så kunne den mervær-

diskabelse ikke finde sted, og så skal vi altså finde aflønning af disse personer andre steder.

Det er vel også fakta, at alle, som beskæftiger sig med landbrug, stort set aflønnes som direktører undtagen direktørerne selv, altså landmændene.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Tak for et yderligere spørgsmål, for jeg nåede ikke at svare på det første. Hvor mange mia.? Ja, det er ca. små 100 mia. kr., der siden 1972 er givet i EU-støtte til dansk landbrug alt i alt over den periode.

Endelig med henblik på følgeindustrien, som jeg kalder det, mener jeg, at den skal fortsætte med at udbygges, og den skal være meget mere forfinet, og der skal efter min opfattelse være mere forarbejdning i den, end der er i dag. Så hvis vi begynder at snakke om en forarbejdning af de økologiske varer, så vil der være endnu mere beskæftigelse både i følgeindustrien og i landbruget i øvrigt. Det er det, der kommer ud af at lave en mere kapitalekstensiv produktion i stedet for en kapitalintensiv produktion, hvor man lægger alle pengene over i kemiindustrien og i finansieringsinstitutterne.

Addi Andersen (CD):

Ser man på kurven, som viser udviklingen i antallet af selvstændige landbrug inden for de sidste 50 år, kan man se, at antallet af landbrug er faldet voldsomt, og arealerne af de aktive landbrug selvfølgelig så er steget tilsvarende meget. Mange begræder udviklingen, men den er jo ikke til at stoppe. Man kan blive nødt til at indse, at de små enheder har svært ved at være driftsøkonomisk bæredygtige, og det gælder for landbruget som for så mange andre erhverv.

Priser og konjunkturer svinger selvfølgelig hele tiden en del, men nogen hemmelighed er det jo ikke, at kvægavlerne i Danmark i nogle år ikke har haft alt for gode resultater. Derfor er der også god grund til, at kvægavlerne ser på, hvordan de kan rationalisere driften bedst muligt, og hvordan de kan minimere omkostninger og øge chancen for at skabe sig et økonomisk overskud.

Men det er jo ikke fuldstændig det vilde vesten. Hvad enten vi taler malkekvæg eller kødkvæg, skal kvægdriften opfylde nogle ret skræppe dyreetiske krav, og de regler er i Danmark heldigvis, vil jeg næsten sige, mere restriktive end i de fleste af vore nabolande.

Med ændringen af landbrugsloven blev der også lavet ret stramme regler for, hvor mange stykker kvæg den enkelte landmand må have i forhold til det dyrkede areal. De krav og begrænsninger giver danske producenter en dårligere konkurrencesituation end producenterne i vore nabolande, men inden for de dyretiske rammer, landbrugslovens harmonikrav osv. skal der selvfølgelig være mulighed for, at den enkelte producent kan skabe sig et økonomisk overskud.

Jeg bor i et landområde og ved selv, hvor vigtigt det er at fastholde befolkningen bl.a. gennem en styrkelse af forskellige serviceydelser i landdistrikterne, men jeg tror ikke, det vil skabe et bedre befolkningsgrundlag på landet, at en naturlig udvikling i landbruget forhindres. Tværtimod vil det ødelægge landbrugets økonomi, hvis muligheden for en rationalisering af driften forhindres.

Heldigvis er der allerede i dag mulighed for, at landmanden selv kan vælge sin driftsform inden for ret brede rammer. Der er mulighed for at omlægge driften til økologisk landbrug på ret gode betingelser, og der er en stigende efterspørgsel efter økologiske produkter også til en højere pris for forbrugerne. Men her må man selvfølgelig huske, at økologisk drift ikke forhindrer det, som forespørgerne kalder industrialisering af husdyrbruget, en betegnelse, som CD ikke er helt enig i. Økologiske landmænd arbejder selvfølgelig også for at få det hele til at hænge sammen rent økonomisk og også for at få et økonomisk overskud. Og det sker nu engang bedst gennem stordrift.

Samfundet skal selvfølgelig i rimeligt omfang støtte, at forskelligheden i landbruget styrkes, men jeg kan ikke se nogen som helst grund til at lægge yderligere hindringer i vejen for at ændre den strukturudvikling, landbruget er inde i.

Vi er i CD ikke lige så nervøse for regeringens dagsordensforslag som Venstre og De Konservative, for det er klart, at en undersøgelse af strukturudviklingen i de sidste årtier kan give os et fingerpeg om, hvordan udviklingen vil fortsætte, og hvordan vi mest hensigtsmæssigt støtter denne udvikling. CD kan derfor stemme for regeringens dagsordensforslag, men jeg vil dog slå fast, at CD ikke vil binde sig til at følge de eventuelle resultater og anbefalinger, som undersøgelsen måtte føre frem til.

Poul Nødgaard (DF):

Landbruget ville jo nok blive noget forundret, hvis de fulgte debatten her i dag, for jeg synes, den virker utrolig teoretisk, og det vil den i hvert fald være for den praktiske landmand. Der tales og tales om strukturudvikling, og hvad ved jeg, uden at der bliver sat de helt præcise ord på den.

Ligesom den radikale ordfører så jeg også udsendelsen »Hvem ejer jorden« forleden aften i fjernsynet, og den gav faktisk, synes jeg, et glimrende billede af, hvad det er, der er i gang i Danmark. Og det, jeg forstår ved debatten i dag – det kan være, jeg har forstået det forkert, men det tror jeg ikke – er jo, at man i hvert fald efter forespørgslen tekst måske vil gøre noget for at modvirke den udvikling, der er sat i gang, og som tilsyneladende kører med ekspresfart i øjeblikket hen imod disse kæmpe landbrug, som man måske ikke engang kan kalde landbrug mere, men store erhvervsvirksomheder.

Der kunne jeg godt tænke mig at få taget hul på, hvad det egentlig er, partierne vil. Vil de have stoppet den udvikling? Det ser det ud til, men ifølge regeringens dagsorden, som jeg har prøvet at sidde og læse igennem – ikke fordi vores egen måske er så meget bedre, men lidt bedre synes jeg nok – kommer der en analyse.

Men ærlig talt må jeg spørge de gode ordførere, som er bag den dagsorden fra regeringen: Hvorfor går man dog ikke over på Axelborg eller over til fødevarerministeren, som sidder og smiler med alle sine gode embedsmænd? De har stakke af papir liggende om, hvordan hele udviklingen i landbruget ser ud. Jeg ved ikke, hvad det er, man skal have analyseret, men jeg fornemmer, at man tilsyneladende skal have lidt pusterum indtil 1. januar 1998, og så ser vi, hvad der sker til den tid. Og hvad sker der så til den tid? Jeg tror ikke, der sker ret meget, desværre. Jeg tror, at det, landbruget har brug for, er fred og ro omkring deres erhverv.

Jeg er skuffet over – jeg er sådan en slags reserveordfører, det sagde jeg i hvert fald til hr. Kristian Thulesen Dahl, da jeg skulle overtage det her – at man i dag ikke kunne finde ud af en fælles dagsorden. Hvem der så er skyld i det, ved jeg ikke noget om. Men jeg synes, det havde været et utrolig godt signal at sende til dansk landbrug, at hele Folketinget ligesom på nogle enkelte andre områder havde været helt enige om nogle ting. Men så laver man to dagsordener, som er mere eller mindre uforståelige, selv om den ene er mere forståelig end den anden.

Men nu venter vi så trods alt spændt på den analyse, der kommer, og så må vi se, hvad den bringer. Og til den tid må vi så formentlig have en ny debat her i Folketinget og kalde fødevarerministeren herover en gang til. Men i hvert fald mener vi i Dansk Folkeparti, at det, landbruget sukker efter, er nogle faste ensartede regler, så de ved, hvad de har at rette sig efter.

Jeg vil også godt lige spørge SF's ordfører, når nu han skal op og runde debatten af på en eller anden måde: Når man skriver noget om, at også de skattemæssige forhold skal undersøges, er det så kun skattemæssige forhold i relation til, at de storlandbrug, der er lavet, har fået en masse måske efter SF's opfattelse skattemæssige fordele ud af at kunne lave storbrug, eller er der også noget, der går i den anden retning som f.eks. afskaffelse af jordskatter og noget, der gør det billigere at drive dansk landbrug, så vi kunne komme væk fra al den tilskudspolitik, der er inden for landbruget, og som jeg tror landmændene i virkeligheden er uhyre trætte af?

Der er da ikke noget, der er mere vanvittigt end at sidde og udfylde skemaer. Jeg har hørt, at de store landmænd har halvdagsfolk ansat til at sidde og udfylde alle de skemaer om tilskud mig her og tilskud mig der. Jeg tror, det er en udvikling, vi skulle prøve at se at få stoppet.

Men jeg vil godt lige helt eksakt vide, om det ord, der hedder skattemæssige undersøgelser, alene dækker skattemæssige undersøgelser, der går på at se, om nu der er for gunstige regler for landbruget – det mener jeg ikke der er – for jeg kunne godt lide at vide, om ikke man også kunne finde nogle ting, der gik i den anden retning. Men de, der har siddet i nattens mulm og mørke og lavet den dagsorden, må jo vide, hvad de har ment med det udtryk, der står i deres dagsorden.

Vi støtter dagsordenen fra Venstre, De Konservative, Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti og vil stemme for den, når den kommer til afstemning.

(Kort bemærkning).

Vibeke Peschardt (RV):

Det er sådan set nemt nok at fortælle, hvad de skattemæssige årsager er. Det er sådan, at der er ens afskrivningsregler for hele erhvervslivet, industrien og landbruget og alle. Og hvis man følger med i de forskellige skrifter, der kommer fra landbruget, vil man se, at der er en aktuel debat om det, der hedder udskudt skat.

Det betyder altså, og det er en del af hele problematikken omkring gårdslagtninger, at man faktisk kan udskyde indtil flere millioner i skat, og i det øjeblik man står og skal sælge sit brug, ja, så kan det altså bedre betale sig at slagte bruget og lade naboen eller andre købe den jord, som bliver til salg, og så ligger bygningen tilbage.

Det er en del af de årsager, der ligger bag. Det er derfor, vi gerne vil have undersøgt præcis, hvad der ligger i skattemæssige årsager.

Fødevarerministeren (Henrik Dam Kristensen): Jeg tror, det var hr. Poul Nødgaard, der her i afslutningen af debatten sagde noget i retning af, at hvis der var landmænd, der har fulgt debatten, så ville de være blevet forvirret og måske knap forstå, hvad det var, Folketinget havde diskuteret.

Det mener jeg faktisk er en forkert udlægning af debatten. Jeg mener faktisk, at ordførerne i dag i den debat, der har været, har taget fat på lige nøjagtig de punkter, som jeg i hvert fald oplever, når jeg tager ud i forsamlingshusene – det er ret ofte – og diskuterer med den enkelte landmand, som jo er flittig til at komme, når landbrugsorganisationerne kalder til møde. Jeg synes, at man i høj grad har bevæget debatten om netop de diskussioner, der er mand og mand imellem derude. Det synes jeg egentlig at Folketingets ordførere skal have tak for.

Der har været en linje i den politik, der siden januar 1993 har været ovre i det, der før hed Landbrugs- og Fiskeriministeriet, og som nu hedder Fødevarerministeriet. Der har været en linje, som har heddet, at vi gerne på udvalgte områder har villet give nogle bud på, hvor udviklingen går hen, og hvor den bør gå hen, men med udgangspunkt i det, der også er den realistiske hverdag: Bernsteinrapporten, kvægrapporten, EU-rapporten, som nu er ved at være på trapperne, for blot at nævne nogle eksempler.

Men også omdannelsen af Landbrugs- og Fiskeriministeriet til et Fødevarerministerium er et eksempel på, at vi forsøger at lave nogle undersøgelser, lave nogle rapporter, prøver at vise nogle veje for, hvor det er, at dansk landbrug og fødevarerindustri kan gå hen i de år, der kommer, men – som jeg sagde – med udgangspunkt i det, der er den realistiske hverdag, nemlig de internationale konsekvenser, som jo selvfølgelig påvirker dansk landbrug.

Jeg har ikke lukket øjnene for, hvad der foregår i WTO-regi, den udvikling, vi ved der vil komme i EU's landbrugspolitik, og den folkelige debat, der er omkring sundhed og kvalitet af vores fødevarer, de såkaldte bløde parametre, som for en række forbrugere kommer til at spille en større og større rolle.

Jeg synes heller ikke, der er noget at sige til, at vi har haft debatten her i dag. Der er gået nogen tid, siden vi lavede revisionen af landbrugsloven. Jeg synes også, det er rimeligt, at vi ligesom sætter os ned og siger: Er det nu gået, som vi politisk ønskede, da vi lavede revisionen? Er der nogle ting, som har overhalet os?

Hvad er det så for nogle ting, vi i dagsordenen her fra regeringen har trukket frem? Vi er blevet bedt om, at vi får lavet en analyse af de sidste 25 års indsats omkring strukturudviklingen. Hvad er der sket?

Jeg tror, at det er et meget klogt udgangspunkt at have som baggrund for det videre arbejde. For der er ikke én ordfører, som ikke her i dag har påpeget, at måske står dansk landbrug over for de største udfordringer i dette århundrede i forbindelse med WTO og EU-udvidelsen. Jeg tror, det er klogt at have noget bagage med i den diskussion: Hvorfor er det gået, som det er gået de sidste 25 år? Så man skal selvfølgelig undersøge udviklingen.

Der bliver så nævnt »herunder også de skattemæssige årsager«. Jeg synes, det er klogt, at vi får de skattemæssige årsager med, for det er jo en stor del af debatten, vi møder i forsamlingshusene, og der er vidt forskellige synspunkter på det. Der er ingen tvivl om, at regeringens indfaldsvinkel til det er, at dansk erhvervsliv, hvorunder selvfølgelig også landbruget hører, skal have nogle ordentlige og fair skattemæssige forhold at operere under.

Men jeg synes, det er klogt, at vi i et sådant analysearbejde også nu kan få afdækket nogle af alle de påstande, som der er i den debat, og finde ud af, hvad det er, vi skal forholde os til – hvad de reelle virkeligheder er i stedet for kun at køre på de overskrifter, vi ser indtil nu – og så selvfølgelig også se på landbrugslovens intentioner i forhold til den udvikling.

Med hensyn til den næste pind synes jeg, at det er helt rigtigt, at man beder en gruppe forstandige mennesker om at sætte sig ned og analysere disse ting og så komme med udviklingsalternativer for den fremtidige strukturudvikling. Man siger så selvfølgelig, at det ikke bare skal være noget, som I sidder og laver sådan i en

lille dansk osteklokke. Når I skal lave disse udviklingsstrategier, muligheder og alternativer, så skal I selvfølgelig tage udgangspunkt i det, der er og bliver dansk landbrugs reelle hverdag, nemlig den internationale liberalisering og ændringerne i EU's landbrugspolitik. Men også det, som vi oplever er den nye tids krav til landbruget fra en større og større procentdel af forbrugerne, som siger miljø, dyreetik, økologi osv., skal med.

Vi siger også i denne her dagsorden: Vi bør give nogle svar til en række af de unge mennesker, som står for at etablere sig som landmænd. Jeg oplever, når jeg taler med disse unge mennesker – i øvrigt også nogle, som har været selvstændige landmænd i en længere tid – at de siger: Det er ikke sikkert, at den specifikke ejerform, som vi har i dag, er den, vi ønsker at operere under i fremtiden. Vi ønsker at operere under en ejerform, som tager afsæt i selvejet, men vi ønsker måske muligheder for en bred vifte af forskellige fælles driftsformer.

Vi møder unge landmænd, som siger: Jeg ved, jeg er god i stalden. Jeg kunne måske godt tænke mig at drive landbrug, hvor jeg kunne koncentrere mig om det og så have et gedigent samarbejde med én, som ved, han/hun er god på marken. Er der nogle steder, hvor vi i dag laver nogle blokeringer i forhold til det? Det synes jeg er en af de ting, som det kan være umådelig vigtigt at give svar på.

Der er også nogle ret store brug, som man har svært ved at forestille sig, at unge førstegangslandmænd skulle overtage. Nogle af dem er oven i købet kommet op i en så stor økonomisk volumen, at det kan blive vanskeligt også for særdeles veletablerede landmænd at overtage dem. Her kunne det også være spændende at få nogle analyser: Er der nogle bud på det i fremtiden. Jeg synes, man skal gå ind til det her med et lidt åbent sind.

Endelig siger dagsordenen, at man skal vurdere de samfundsmæssige og de beskæftigelsesmæssige konsekvenser af disse alternativer. Igen hæfter vi dagsordenen op på at sige: Der skal være ansvarlighed i det her. I må ikke, for nu at bruge det udtryk en gang til, sidde i jeres lille osteklokke og lege med noget, som ikke har realiteter i hverdagen. Når I skal udpege disse alternativer, så skal det bl.a. også være, at man vurderer de samfundsmæssige, økonomiske og beskæftigelsesmæssige konsekvenser.

Jeg vil gerne sige, at når jeg hører debatten her i dag og når jeg tager, hvad hver enkelt ord-

fører også i de korte replikker har sagt her fra talerstolen, så er det mig en lille smule uforståeligt, at det ønske, det i øvrigt fromme ønske, som bl.a. den radikale ordfører havde, om at hele Folketinget skulle stå bag den her dagsorden, ikke bliver opfyldt. Jeg synes, at den her dagsorden helt præcis udtrykker den bekymring, det engagement, som jeg har hørt fra stort set samtlige ordførere i dag. Det synes jeg er glædeligt, og jeg synes, det er en god dagsorden, som så forhåbentlig giver os nogle instrumenter, når udvalgsarbejdet er færdigt.

Udvalgsarbejdet har ikke særlig lang tid at løbe på. Det skulle helst være færdigt, som det er sagt, ved udgangen af dette år. Og vi vil sige til udvalget, at det skal de bestræbe sig endog særdeles meget på, men det er store brede, vigtige ting, som det skal analysere.

Jeg vil gerne slutte med at sige, at det, der skal være mit overordnede mål også med udvalgsarbejdet og det, der skal komme ud af det, selvfølgelig skal være det, som jeg også tror vi kan forenes om, nemlig så mange harmoniske, bæredygtige bedrifter som overhovedet muligt, som er i stand til at leve op til de krav, som samfundet stiller, hvad enten det er af miljømæssig karakter, eller det er de krav, som den nye tids forbrugere stiller. Jeg tror faktisk, at vi i en kombination af dagsordenen her og det, som jo også er vigtigt: de signaler, som ordførerne har givet, hvad enten de står bag dagsordenen eller ej, er et godt og et vigtigt afsæt for det vigtige udvalgsarbejde, som nu skal i gang.

Så vil jeg gerne sige: Jeg er egentlig fuld af fortrøstning i forhold til den videre landbrugs-politiske diskussion.

Jens Kirk (V):

Jeg siger tak til fødevareministeren, men jeg synes i grunden, at det lyder ud af fødevareministerens tale, at han helst havde været den forespørgsel foruden.

For havde det rigtige ikke været, at dagsordenen var gået på, at vi afventer færdiggørelsen af regeringskonferencen og derefter igen udformningen af en ny fælles landbrugspolitik, der også er baseret på, hvad der sker i WTO-regi, og så kunne vi få et Folketing, der stort set kunne være samlet om udformningen? Nu får vi noget makværk, noget forhastet noget, som er lige godt sparket til hjørnespark.

Aage Brusgaard (FP):

Jeg har siddet og lyttet til en del af debatten fra højtaleren på kontoret. Jeg synes, der mangler noget, og ministeren nævnte, at det, der har været diskuteret her i dag, er det, man snakker om ude i forsamlingshusene. Det er nok også rigtigt. Ministeren nævnte så også, hvad det er, der er gået galt, siden vi har fået den struktur de sidste 25 år. Der er mange ting, og de er nævnt her, men der er én ting, der ikke har været nævnt.

I ved godt, jeg bor på Mors. Der havde vi for 10 år siden en 5-6 små slagtehus. Vi har nemlig aldrig haft et kreaturslagteri på Mors. Disse små slagtehus gik rundt til landmændene og købte de bedste tyrekalve og kvier, slagtede dem og sendte dem herind til Kødbyen og til de restauranter, der virkelig ville have kvalitetskød. Sådan er det faktisk foregået i mange år, hvor den største part af godt oksekød fra Mors ikke gik gennem de store slagterier, men gennem de små slagtehus og så ind til København.

Så kom der et krav om ny kloakering, og det var kommunen, der kom med det krav. Det lukkede de to første slagtehus på Mors. Så kom der vandafgifter nu her for en 3 år siden og nu vandafledningsafgifter. Et slagteri har altså meget vandafledning, og derfor er de næste to nu lukket. Så har vi kun to tilbage, og det går så forhåbentlig også godt, men de lever så stadig væk af at købe kvæg og grise, slagte dem og sende til Kødbyen og de varehus, som godt vil have lidt ekstra kvalitet.

Men det, jeg godt vil sige med det, er, at det altså er nemt nok at skyde skylden på bønderne, men det er også den lovgivning, vi vedtager herinde, der gør, at det bliver sværere og sværere. Var der ikke vandafgifter og de helt store krav, så kunne det lille slagtehus tage ud og købe det kvæg, der virkelig var kvalitet. Der var et slagteri i nærheden af landmanden, og det kunne betale sig for ham at lave nogle gode tyrekalve. Men når nu disse slagtehus er lukket, så bliver hele molevitten sendt til Holstebro sammen med tusind andre, og så får han ikke den prisforskel i forhold til dem, der er fedet op i store flokke. Det vil sige, at det faktisk ikke kan betale sig for landmanden med det lille brug at kæle lidt for tingene. Det kan faktisk ikke betale sig, for han får ikke mere pr. kilo eller næsten ikke mere pr. kilo end ham, der har stordriften.

Så det er ikke bare bønderne, det er også den lovgivning, vi har i Folketinget og i kommunerne, der gør, at landmændene siger: Det kan jo

ikke betale sig, for det er jo ikke os små, og det er jo ikke kvaliteten, I ønsker, men det er stor-driften og mængden og billigheden, det er det, I vil have.

Kristen Touborg (SF):

Jeg vil gerne sige tak for debatten og tak for støtten fra ministeren, fra Socialdemokratiet, De Radikale og Enhedslisten og til dels fra CD.

Jeg vil så godt komme med nogle få bemærkninger til nogle af ordførerne og til Socialdemokratiet. Jeg kan sige, at jeg er enig i store dele af det indlæg, som hr. Erling Christensen havde. Især er vi glade for tre meldinger, som hr. Erling Christensen gav.

Det ene er, at Socialdemokratiet ikke er interesseret i ekstremterne; man er ikke interesseret i de helt store enheder. Det synes vi er en god melding, også set i lyset af debatten om landbrugsloven i 1994, hvor Socialdemokratiets holdning nok lå på et lidt højere niveau. Det synes vi er en rigtig god melding.

Det andet er ordførerens bemærkninger om det vigtige i, at det fastholdes, at landbruget skal være et valutaskabende erhverv. Det er vi også enige i. Vi har den klare holdning, at det skal man gøre ved at lave bedre kvalitetsvarer. Det indebærer naturligvis, at man får mindre mængder af landbrugsprodukter, men til en højere pris, og vi er ret overbeviste om, at det kan man godt få til at fungere, når man har nogle år til at gøre det i.

Det tredje, jeg skal nævne, er, at Socialdemokratiets ordfører sagde, at strukturudviklingen ikke lever op til intentionerne i loven. Det synes jeg også er en god melding, for det lover godt for, at vi efter dette udvalgsarbejde kommer i gang med at se på nogle fornuftige ændringer af den landbrugslov, som ikke virker strukturmæssigt i forhold til intentionerne.

Til De Radikale vil jeg gerne sige, at jeg finder, at det var en god tale, fru Vibeke Peschardt holdt. SF er ret enige i meget store dele af den. Jeg vil godt kvittere for et godt samarbejde om denne for dansk landbrug så vigtige sag, for det samarbejde, jeg har haft med De Radikale dér.

Til Enhedslisten kan jeg sige, at vi er enige i langt de fleste af de synspunkter, som hr. Bent Hindrup Andersen gav udtryk for.

Hvad angår Venstre og De Konservative, er vi så til gengæld uenige med det meste af det, der blev sagt. Det blev dog også sagt, at størrelsesfordelene er hovedårsagen til strukturudviklingen, altså at effektiviseringen og de fordele, der

kan ligge i en stordrift, er hovedårsagen. Ja, det er en af hovedårsagerne; det er vi faktisk enige i. Men grunden til den forfejlede politik er jo også skattelovgivning, afskrivningspolitikken og landbrugslovens kraftige liberalisering i 1989. Disse forhold bliver nu endevendt, og der kommer forslag til andre modeller inden udgangen af 1997.

Nu hørte jeg godt, at ministeren herfra sagde, at det skulle helst være inden udgangen af 1997, så dermed ligger der selvfølgelig en lille åbning fra ministerens side, men jeg er ret fortrøstningsfuld, for jeg har faktisk en aftale med ministeren om, at dette udvalgsarbejde skulle komme inden udgangen af 1997, og så kan vi selvfølgelig godt sige sådan plus minus 5 pct., men meldingen til udvalget skal være, at det er altså nytår, der gælder her, og det er meget lidt, man vil acceptere, at det går derudover. Det er meget vigtigt, at vi får gjort noget på området, og at vi får gjort noget nu.

Men alt i alt vil jeg sige, at det resultat, der nu foreligger efter denne forespørgselsdebat, efter min opfattelse ikke er så ringe endda.

Christian Mejdahl (V):

Fødevarerministeren nævnte et par gange, at ministeren også kom i forsamlingshusene, og det er godt. Men for at der ikke skal opstå tvivl og misforståelser, vil jeg godt pointere, at det gør vi andre også.

Nu får regeringen så en dagsorden vedtaget, som sætter et udvalgsarbejde i gang. Venstre vil naturligvis forholde sig til resultatet, når det foreligger.

Jeg håber ikke, at arbejdsgruppen eller udvalget blander tingene sammen, men at de mange hensyn, som dagsordenen foreskriver, kommer til at beskrive nogle klare alternativer. Og så er der jo endelig ingenting til hinder for, at udvalget også beskriver et scenarium, som tager hensyn til landbrugets konkurrencesituation, hvis ministeren vil. Det hører også med til harmoni og bæredygtighed.

Det vil jeg gerne opfordre til, selv om Venstre ikke får indflydelse på regeringens dagsorden. Jeg kunne ikke få indflydelse på dagsordenen i tirsdags, og det kan jeg nok heller ikke i dag, men derfor alligevel denne opfordring.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 71 af Erling Christensen (S), Kristen Touborg (SF), Vibeke Peschardt (RV) og Bent Hindrup Andersen (EL) (se foran) vedtoges med 62 stemmer (S, SF, RV, EL og CD) mod 48 (V, KF, FP og DF); 1 (V) stemte (ved en fejlafstemning) hverken for eller imod.

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 72 af Christian Mejdahl (V), Lene Espersen (KF), Niels Højland (FP) og Kristian Thulesen Dahl (DF).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

14) Første behandling af lovforslag nr. L 186: Forslag til lov om ændring af lov om almene boliger m.v., lov om boligbyggeri og lov om individuel boligstøtte. (Bofællesskaber).
Af boligministeren (Ole Løvig Simonsen).
(Fremsat 12/3 97).

Lovforslaget sættes til forhandling.

Forhandling

Sonja Mikkelsen (S):

Med det lovforslag, vi her har til behandling om bofællesskaber, skabes der mulighed for, at alle kan bo i bofællesskab. Ejere af ejerboliger har naturligvis altid kunnet vælge at etablere sig i bofællesskaber. Det nye er her, at lejere af almene boliger også kan vælge denne boligform.

Der bliver hermed tilført nogle frihedsgrader til mennesker med almindelige indkomster, der ellers har været afskåret fra at bo på andre måder end den traditionelle med den enkelte familie ved egen yderdør. Og det finder vi i Socialdemokratiet er et fremskridt.

Bofællesskabsformen appellerer til mange mennesker, også unge, som sikkert vil forstå at bruge de nye muligheder i deres uddannelses-tid.

Med lovforslaget ryddes de barrierer af vejen, der hidtil har været for etablering af bofælles-

skaber, også i den forsøgslovgivning, der har været i nogle år. Det er meget væsentligt, at bofællesskabernes beboere kan få indflydelse på, hvem der flytter ind. Løsningen med, at målgruppen for bofællesskabet skal besluttes sammen med tilsagnet om offentlig støtte til byggeriet, er god. Det samme gælder, når der er tale om ommærkning af eksisterende boliger.

Ved at målrette bofællesskabet sikres, at boligerne fortsat kan bruges til at løse bolig-sociale opgaver.

Det er også en god idé, at man nu kan etablere bofællesskaber i eksisterende beboelseshuse. Der er garanteret en del store huse, f.eks. stuehuse fra landbrug, der er nedlagt under indtryk af strukturændringerne i landbruget, sådan som det har været diskuteret her i salen i dag, som vil være velegnede til bofællesskaber.

Køkkenkravet i boligstøttelovgivningen har i forbindelse med bofællesskaber givet genvordigheder, fordi man ikke har haft det frie valg at bygge ét stort fælleskøkken og så helt droppe køkkenerne i de enkelte boliger bortset fra i ældreboliger. Det krav ophæves med denne lov. Altså endnu en barriere fjernes.

Det fjerde element, jeg vil hæfte mig ved, er, at kravet om, at ældrebolig-bofællesskaber alene kan bestå af personer med behov for at bo i en ældrebolig, løses, så enkelte boliger kan bestå af f.eks. nære familiemedlemmer. Det vil der givetvis være mange ældre der bliver glade for.

Endelig er det vigtigt, at boligstøttereglerne tilpasses bofællesskaberne både med kvadratmeterbegrænsningen og med maksimumsbegrænsningen, selv om det sidste alene gælder for anviste til bofællesskaber eller for beboere med særligt behov for at bo i et bofællesskab.

Med det sidste er der skabt gode muligheder for, at f.eks. hjemløse på bistandshjælp kan få en bolig, som de med den givne boligstøtte kan betale, og netop de udstødte, posedamerne og alkoholikerne, kan derfor få glæde af den her lov.

Regeringen har taget mange initiativer for at hjælpe de grupper af borgere, der har svært ved at finde sig til rette på traditionel vis, og det synes jeg den skal have ros for. For et par år siden ændrede vi bistandsloven og indførte § 68 b, der giver kommunerne mulighed for at beslutte at knytte socialpædagogisk bistand eller lignende bistand til beboere i et forsøg på at hjælpe vanskeligt stillede til at bo i egen bolig. Staten betaler disse støttepersoner. Nogle kom-